



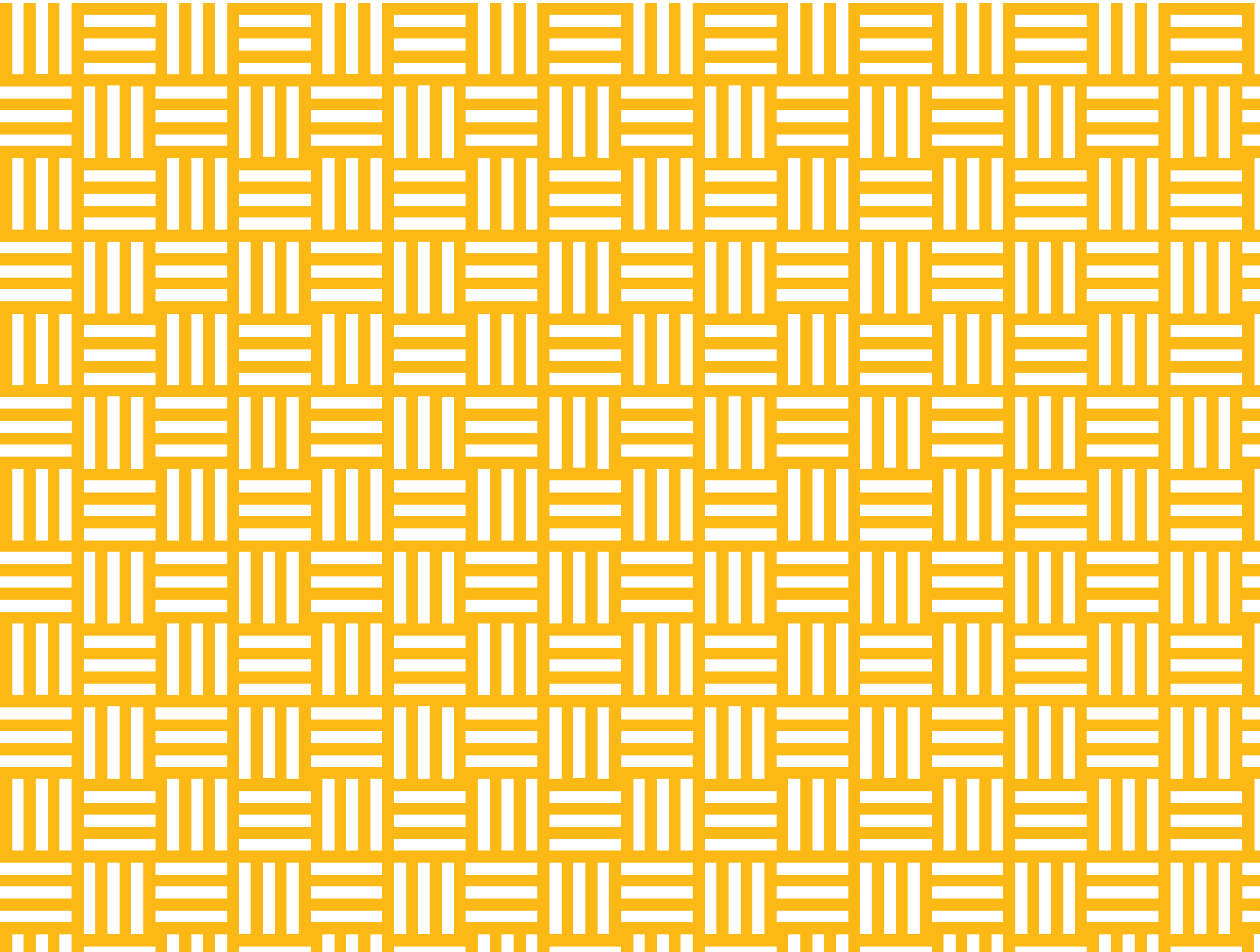
Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zastupanje
slobode medija i bezbjednosti novinara
Western Balkan's Regional Platform for Advocating
Media Freedom and Journalists' Safety



This project is funded by
The European Union

CRNA GORA

Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara



CRNA GORA

Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara

Autorke:
Marijana Camović
Bojana Laković

Novembar 2017.

Naslov u originalu

Crna Gora: Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara



Izdavač

Sindikata medija Crne Gore

Autorke

Marijana Camović

Bojana Laković

Lektor

Predrag Nikolić

Prelom

Lavi studio (Adi Kerović)

Elektronska verzija

publikacije dostupna je

na safejournalists.net.

Ova publikacija je urađena uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Sindikata medija Crne Gore, i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stavove Evropske unije.



Sadržaj	5	B.5 Koliku slobodu imaju novinari u procesu izvještavanja?	24
Rezime	7		
Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara	11	C Bezbjednost novinara/ki	27
		C.1 Statistika o bezbjednosti i nekažnjivosti	28
A Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda	13	C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara?	28
A.1 Da li nacionalno zakonodavstvo predviđa garancije za slobodu medija i da li ih efikasno sprovodi u praksi?	14	C.3 Da li pravosudni sistem efikasno rješava slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima?	30
A.2 Da li zakon o kleveti izaziva „zastrašujući“ efekat među novinarima?	17	Prilozi:	32
A.3 Da li postoji dovoljna pravna zaštita političkog pluralizma u medijima prije i tokom izborne kampanje?	17	Lista intervjuisanih	32
A.4 Da li je sloboda rada i udruživanja novinara/ki garantovana zakonom?	18	O istraživanju:	33
A.5 Koji je nivo pravne zaštite novinarskih izvora?	19	Istraživanje o broju zaposlenih:	34
A.6 Koji je nivo zaštite prava na pristup informacijama?	19	Bibliografija:	34
B Položaj novinara/ki u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure	21		
B.1 Da li se ekonomski položaj novinara/ki zloupotrebljava kako bi se ograničila njihova sloboda?	22		
B.2 Koliki je stepen uredničke nezavisnosti privatnih medija od vlasnika medija i upravnih organa?	23		
B.3 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u Javnom servisu?	23		
B.4 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u neprofitnim medijima?	24		

Cilj projekta i metodologija istraživanja

Ovaj izvještaj predstavlja nalaze drugog istraživanja sprovedenog u okviru regionalnog projekta Regionalna platforma za zagovaranje slobode medija i bezbjednosti novinara na Zapadnom Balkanu¹, koji sprovode nacionalna udruženja novinara u Bosni i Hercegovini, Kosovu, Makedoniji, Srbiji i sindikat u Crnoj Gori. Ovaj izvještaj je nastavak polazne studije koja je detaljnije predstavila zakonodavstvo, socio-ekonomsku i političku situaciju po pitanju medijskih sloboda i bezbjednosti novinara i koja je identifikovala ključne izazove i preporuke za novinarske asocijacije i ostale zainteresovane aktere². Glavni cilj drugog istraživanja jeste da utvrdi nova dešavanja i da napravi poređenje sa nivoom medijskih sloboda i bezbjednosti novinara identifikovanim 2016. godine.

Drugo istraživanje su sprovele Marijana Camović i Bojana Laković, na osnovu zajedničke metodologije koja je razvijena za svih pet zemalja. Sljedeće metode su upotrebljavane za prikupljanje i analizu podataka:

¹ *Projekat je finansirala Evropska komisija, under the Civil Society Facility and Media Programme 2014-2015, Support to regional thematic networks of Civil Society Organisations.*

² *Sindikat medija Crne Gore, Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara Crna Gora, (Podgorica: Sindikat medija Crne Gore, 2016).*

- Analiza kvalitativnih dokumenata (Qualitative Documents Analysis-QDA): istraživačke studije i analize sačinjene od strane drugih istraživačkih organizacija, akademija, NVO-a, individualnih istraživača, itd; zvanična dokumenta koja su uradile javne institucije (zakonski akti, podzakonski akti, strategije, godišnji izvještaji, zapisnici sa sastanaka, saopštenja za javnost i dr.) i medijsko izvještavanje (tekstovi, članci, novinski izvještaji i drugi objavljeni materijal).
- Kvalitativni intervjui – njih 19 (novinari, pravnici, medijski eksperti, predstavnici javnih institucija ili NVO-a).
- Anketa sa 64 novinara/ke iz različitih medijskih organizacija³ na osnovu strukturiranog upitnika koji se dijelom oslanja na upitnik sačinjen u okviru Studije o svijetovima novinarstva⁴.
- Zvanični statistički podaci traženi od javnih institucija ili prikupljeni sa dostupnih veb sajtova ili iz drugih objavljenih izvora.

Indikatori A:

Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

Krajem jula 2016. godine izmijenjen je Zakon o javnim radio-difuznim servisima (sad je to Zakon o nacionalnom javnom emiteru RTCG), kao i Zakon o elektronskim medijima, a njegove izmjene su stupile na snagu 1. septembra 2017. godine. Cilj izmjena je bio obezbjeđivanje veće finansijske nezavisnosti i održivosti RTCG. Izmjenama se precizira ko može dobiti odobrenje za emitovanje, šta se smatra sopstvenom produkcijom i definiše obaveza javnih emitera da pružaju javne usluge. Novost je da se javne usluge, visina i izvori za njihovo finansiranje utvrđuju ugovorom između Vlade i nacionalnog javnog emitera ili jedinice lokalne samouprave i lokalnog javnog emitera. Ipak, propuštena je prilika da se finansiranje lokalnih javnih servisa učini stabilnim (odjeljak A1).

Način na koji se osnivaju mediji nije mijenjan. Do sredine juna u Crnoj Gori je registrovan ukupno 21 portal ali broj aktivnih je mnogo veći. AEM je zakonom definisan kao nezavisan regulator čije rukovodstvo bira Skupština Crne Gore, ipak, kako upozoravaju iz Evropske komisije, njegova nezavisnost nastavlja da se podriva ali u manjoj mjeri nego ranije. Oglašavanje javnog sektora je i dalje netransparentno. Ukinuta su dva fonda koja su omogućavala podsticanje proizvodnje programskih sadržaja komercijalnih emitera koji su od javnog interesa. Ustavni sud je krajem 2016. godine utvrdio da je neustavna odredba Zakona o bezbjednosti saobraćaja kojom je bilo propisano da vlasnici automobila koji imaju ugrađen radijski prijemnik

plaćaju dva eura za njegovo korištenje, a ta sredstva su se slivala u Fond za pomoć komercijalnim radio emiterima. U Agenciji za elektronske medije su zainteresovani da se uspostavi održiv i stabilan mehanizam ili fond za podršku elektronskim medijima (odjeljak A1).

Vlada Crne Gore donijela je početkom marta Odluku da, po zahtjevu Radio-difuznog centra, odobri pomoć svim aktivnim emiterima u iznosu od 1.84 miliona eura. U javnosti ta odluka, osim jednog ili dva izuzetka, nije komentarisana iako predstavlja kršenje Zakona o kontroli državne pomoći.

Tokom 2017. godine došlo je do značajnih promjena u Javnom servisu, gotovo kompletna upravljačka struktura je promjenjena. Izabrana je i nova generalna direktorica RTCG Andrijana Kadija. Novim Zakonom o javnom servisu predviđeno je da se iz budžeta izdvaja 0,3% bruto domaćeg proizvoda, što je znatno više nego do sada kada se izdvajalo 1,2% tekućeg budžeta

Medijski savjet za samoregulaciju okuplja 19 medija, dok neki od vodećih medija - Dan, Vijesti, Monitor i TV Vijesti imaju svoje ombudsmane. Sa uvođenjem ombudsmana uvedena je i novina u načinu na koji se pritužbe mogu podnijeti i ko ih može podnijeti. Ombudsmeni rijetko usvajaju žalbe, a da bi žalba bila razmatrana mora se ispuniti niz restriktivnih uslova i može je podnijeti samo oštećeni ili ovlašćeni punomoćnik (odjeljak A2)

Jedinstven je stav da političke partije nemaju jednak pristup medijima bilo da je riječ o izbornom ili ne izbornom periodu (odjeljak A3). U Crnoj Gori su u oktobru 2016. godine održani parlamentarni izbori i primjećene su slabosti medijskog sektora, naročito one koje se vezuju za uredničku nezavisnost, detaljno izvještavanje, polarizaciju i samoregulaciju.

Više novinara/ki je učlanjeno u sindikate nego u udruženja. Zvanična statistička kuća Monstat je registrovala rast broja zaposlenih u sektoru i to za 130, pa u medijima radi ukupno 1.375 osoba. SMCG je pitao direktore vodećih medija na nacionalnom i lokalnom nivou da li je kod njih došlo do pomjeranja u broju zaposlenih i o iznosima prosječnih zarada, ali prema tim podacima, uz uslov da u tim medijima niko nije otpušten, došlo je do rasta od svega 39 ljudi (odjeljak A4).

Početkom jula 2017. godine novinari dnevnog lista „Vijesti“ saslušavani su u policiji i od njih je traženo da otkriju izvore. Intervjuisani su istakli da sloboda odabira sagovornika nije apsolutna, te da svaki mediji ima „spisak nepoželjnih sagovornika“ (odjeljak A5).

U maju 2017. godine izmijenjen je Zakon o slobodnom pristupu informacijama. Novi zakon su kritikovale pojedine NVO kao i mediji jer je, kako ocjenjuju, suprotan Ustavu jer uvodi mogućnost da vlast ograniči pristup informacijama i neke dokumente označi tajnim (odjeljak A6). No-

³ Opširnije u priložima.

⁴ Dostupno na: <http://www.worldsofjournalism.org/>

vinari i dalje sami slabo traže informacije pozivajući se na taj Zakon ali preko NVO MANS, koja ima Program za slobodan pristup informacijama, dobijaju znatan broj podataka na taj način. Od septembra 2016. do jula 2017. godine objavljene su 42 priče sa podacima do kojih je došao MANS.

Anketirani novinari i urednici uglavnom su ocijenili da su glavne institucije u Crnoj Gori djelimično transparentne, a najtransparentnije su Skupština i političke partije, jer 20,3% ispitanika smatra da su one pokazale potpuni ili veliki stepen transparentnosti u radu. To se donekle kosi sa stanjem u praksi, jer je krajem maja ove godine snimateljima i fotoreporterima zabranjeno da snime ulazak dijela poslanika u plenarnu salu Skupštine Crne Gore.

Indikatori B:

Položaj novinara/ki u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure

Zarade novinara/ki su i dalje uglavnom manje od prosječne plate na nivou države, koja je, po podacima Monstata, u junu 2017. godine iznosila 510 eura. Više od polovine ispitanika (54,7%) prima manje od 500 eura, od čega 13 novinara/ki zarađuje od 300 do 400 eura, a 15 ispitanika prima platu od 500 do 600 eura (odjeljak B1). Problem su i kašnjenja zarada, a to se najčešće dešava zaposlenima u lokalnim javnim emiterima. Nakon što su krajem septembra 2016. godine, zaposleni u RTV Atlas prestali da emituju program jer nijesu primili pet zarada, pokrenut je stečaj u toj medijskoj kući.

Ministarstvo finansija je u avgustu 2016. godine odobrilo reprogram poreskog duga medijima u ukupnom iznosu od 764.000 eura i to za novine i televiziju Vijesti, televiziju Pink M i radio Antena M.

Skoro 8% novinara ima status honorarnog saradnika, dok oko 11% anketiranih radi na određeno. Anketirani su saglasni da se njihov ekonomski položaj pogoršao čak i u odnosu na prošlu godinu, pa je 53% njih istaklo da je ekonomski položaj dosta oslabio. Ekonomski položaj oslikava i činjenica da je čak 31,3% anketiranih bilo prinuđeno da radi i neki drugi, plaćeni posao što je rast od 13% odsto u odnosu na prethodnu godinu.

Osim ekonomskih, novinari se u svakodnevnom radu suočavaju i sa problemima kada je u pitanju njihov profesionalni status u redakcijama. Sve je više njih preopterećeno, posebno zbog insistiranja na tome da jedan novinar prati više oblasti i radi poslove koji nisu u opisu njihovog posla.

Pritisci ka stvaranju senzacionalističkih vijesti su sve veći.

Privatni mediji nijesu u prethodnoj godini donijeli unutrašnje propise kojima bi regulisali rad redakcija, niti su na formalan način odvojili informativne redakcije od marketinga. U nekim medijima se ne dozvoljava kritičko izvještavanje o glavnim oglašivačima. Novinari se suočavaju sa samocenzurom u smislu da znaju koje teme mogu raditi u zavisnosti od uređivačke politike medija (odjeljak B2).

Javnom servisu se ranije spočitavalo da je na strani vladajuće partije ali nakon promjene menadžmenta i uredničke strukture, stav javnosti je da su napravljeni pomaci. Nakon promjena izostaju intervjui sa visokim zvaničnicima, jer oni ne žele da gostuju (odjeljak B3).

Neprofitni mediji su i dalje nerazvijeni (odjeljak B4).

Nametnuti sagovornici i teme ograničavaju novinare/ke u radu, a intervjuisani novinari pojašnjavaju da „samocenzura postoji kad morate da birate temu u okvirima koji medij u kojem radite praktikuje ili - samo bez talasanja i nećete imati većih problema“ (odjeljak B5). Čak 43,8% anketiranih je kazalo da uređivačka politika na njih utiče izuzetno ili veoma, a 34,4% njih kazalo je da ona djelimično utiče na njihov rad. Oni su kazali da teme nameće uređivačka politika medija i ono što preferira redakcija, a posao novinara je da radi u definisanim okvirima.

Što su pojedinci bliži novinarima u svakodnevnom radu, oni imaju i veći uticaj na njihovo izvještavanje pa čak 76,6% ispitanika istaklo je da njihovi nadležni urednici veoma ili djelimično utiču na njihov rad. Anketirani su saglasni da na njih skoro i ne utiču vlasnici medija i menadžeri, što se može objasniti i činjenicom da menadžeri i vlasnici zapravo utiču na urednike, koji kasnije te zahtjeve nameću novinarima (odjeljak B5).

Indikatori C:

Bezbjednost novinara

Od septembra 2016. do sredine jula 2017. godine u Upravi policije (UP) evidentirano je sedam događaja koji se odnose na napade na novinare/ke, zaposlene u medijima i imovinu medija. Novinar Vladimir Otašević je 11. septembra 2017. godine dobio prijetnje smrću, njemu je u telefonskom razgovoru prijetio brat predsjednika Vlade. Simptomatično je što je većina slučajeva svrstana u prekršaje (odjeljak C1).

Vladina Komisija za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistva novinara i napada na imovinu medija počela je sa radom, u drugom mandatu, u septembru 2016. godine. Bavila se slučajevima prvog napada na novinara Tufika Softića iz novembra 2007. godine, napada na novinara Mladena Stojovića iz avgusta 2008. koji je u međuvremenu zastario, prijetnji novinarki Damiri Kalač iz aprila 2015. i kamenovanjem zgrade TV Pink M u dva navrata. Utvrđeno je da je došlo do brojnih propusta u svim tim slučajevima i da policija i tužiocu nisu uradili sve mjere i radnje iz svojih nadležnosti. Predstavnici SMCG, prilikom sastanka sa predstavnicima UP i Vrhovnim državnim tužiocem su zatražili da se preispitaju slučajevi napada naročito oni kojima prijeti zastara (odjeljak C2).

Ocjenjeno je da država ne reaguje adekvatno na slučajevne nasilja na novinarima i da Tužilaštvo i policija postupaju neefikasno. Primjećen je i nedostatak odgovornosti (odjeljak C3).

Nakon što je u januaru 2017. godine Vlada predložila izmjene Krivičnog zakonika, NVO Akcija za ljudska prava i Sindikat medija su ponovo predlagali uvođenje novih krivičnih djela spriječavanje i kažnjavanje napada na novinare u vršenju profesionalnih dužnosti, što nije podržano.

Generalne preporuke⁵:

- Predložiti izmjene Zakona o medijima kako bi se, makar pravno, obezbijedila novinarska, a dijelom i urednička, nezavisnost u odnosu na menadžere, vlasnike medija i oglašivače. Na taj način bi se omogućila zaštita od neetičnog postupanja i nametanja stavova i smanjili cenzura i autocenzura.
- Zbog teškog finansijskog stanja u pojedinim lokalnim javnim emiterima ali i nedefinisanoj pravnoj okolini koji je uspostavljen izmjenama Zakona o elektronskim medijima iz 2016. godine, treba pažljivo pratiti primjenu novih odredbi i u budućnosti pripremi dodatne dopune ili predložiti poseban zakon o lokalnim javnim servisima koji bi regulisao finansijsku održivost tih medija.
- Podržati ideju o osnivanju fonda za podršku elektronskim medijima (ili fonda za medijski pluralizam) kako bi se podržali programi komercijalnih emitera koji su od javnog interesa. Javnom raspravom bi trebalo doći do zaključka da li bi, osim radio-stanica, na konkursima za raspodjelu novca mogle da učestvuju i komercijalne televizije i portali.
- Podržati sve inicijative koje imaju za cilj uvođenje reda i objektivnih kriterijuma prilikom oglašavanja novcem iz javnih fondova.
- Pratiti primjenu izmjenjenog Zakona o slobodnom pristupu informacijama i u budućnosti pripremiti izmjene koje će olakšati novinarima da dođu do te vrste informacija.
- Insistirati da mediji koji imaju svoje ombudsmane smanje restriktivne uslove za podnošenje žalbi na kršenje Kodeksa novinara i omogućiti svim zainteresovanim osobama da podnose pritužbe.
- U pregovorima o novom Granskom kolektivnom ugovoru insistirati na konkretnim predlozima kako bi se poboljšala radna i ekonomska prava zaposlenih u medijima.
- Nastaviti javno zagovaranje izmjena Krivičnog zakonika kojim bi se uvela nova krivična djela koja se odnose na napade na novinare i povećale kazne za napadače.
- I dalje snažno insistirati na rješavanju svih nerazsvjetljenih napada na novinare u Crnoj Gori, naročito onih kojima prijeti zastara.

⁵ Ove generalne preporuke su razvijene na osnovu razgovora sa članovima Glavnog odbora Sindikata medija Crne Gore. One predstavljaju samo opšta načela na kojima će Sindikat medija u budućnosti razvijati svoje inicijative i aktivnosti u lobiranju za unapređivanje medijskih i novinarskih sloboda i kao takve će se nadograđivati, dopunjavati i konkretizovati.

Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara

Set Indikatora stepena medijskih sloboda i bezbjednosti novinara na Zapadnom Balkanu razvijen je kako bi ispunio specifične potrebe i ciljeve novinarskih udruženja i sindikata za zagovaranje većih medijskih sloboda u njihovim zemljama i za bolje uslove i slobodu novinarskog rada. U posljednjih nekoliko godina, nekoliko međuvladinih i međunarodnih organizacija usvojile su smjernice o metodologiji za komparativnu procjenu medijskih sloboda i bezbjednosti novinara u različitim zemljama. Među najpoznatijim procjenama ili metodologijama su one koje su objavile sljedeće organizacije:

- Savjet Evrope: Indikatori za medije u demokratiji⁶
- Evropska komisija
- UNESCO: Indikatori medijskog razvoja (MDI)⁷ i Indikatori bezbjednosti novinara: Nacionalni nivo⁸
- USAID - IREKS: Indeks održivosti medija⁹
- Freedom House: Anketa o slobodi štampe¹⁰
- BBC World Service Trust: Inicijativa za razvoj medija u Africi¹¹
- Komitet za zaštitu novinara: Nasilje nad novinarima¹²
- Reporteri bez granica: Svjetski indeks slobode štampe¹³

6 Dostupno na: <http://assembly.coe.int/hw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17684&lang=en>

7 Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001631/163102e.pdf>

8 Dostupno na: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/images/Themes/Freedom_of_expression/safety_of_journalists/JSL_national_eng_20150820.pdf

9 Dostupno na: <https://www.irex.org/resource/media-sustainability-index-msi-methodology>

10 Dostupno na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press-2015/methodology>

11 Dostupno na: http://downloads.bbc.co.uk/worldservice/trust/pdf/AMD/AMD_summary_Report.pdf

12 Vidi više na: <https://www.cpj.org/>

13 Dostupno na: <https://rsf.org/index2014/en-index2014.php>

Pored navedenih metodologija, posebna pažnja je posvećena strateškom okviru Evropske komisije usmjerenom na procjenu ispunjenja političkih ciljeva u oblasti slobode izražavanja i integriteta medija. Ovaj okvir je prikazan u Smjernicama Generalnog direktorata za podršku EU u oblasti sloboda i integriteta medija u zemljama proširenja, 2014-2020. Smjernice su od ključne važnosti za mrežu novinarskih udruženja u regionu jer su uzeti u obzir zajednički kontekstualni problemi u vezi sa slobodom medija u regionu i, stoga, predstavljaju osnovu za nacionalni i regionalni pristup rješavanja zajedničkih problema. Pored toga, značaj ovog dokumenta za novinarska udruženja dolazi iz činjenice da su i ona sama prepoznata u Smjernicama kao jedan od ključnih pokretača medijskih reformi u regionu.

Uzete kao cjelina, navedene metodologije i smjernice nude dobru polaznu tačku za definisanje indikatora u skladu sa potrebama i prioritetima nacionalnih udruženja novinara (NUN) na Zapadnom Balkanu. Međutim, većina njih su osmišljene kako bi zadovoljile ciljeve međunarodnih organizacija i više su fokusirane na otkrivanje uporednih nacionalnih podataka i opštih svjetskih trendova o slobodi medija. Nakon razmatranja svih ovih dokumenata, uzeti su u obzir samo oni indikatori koji odražavaju specifičnu perspektivu NUN-a u zalaganju za bolju zaštitu rada novinara i slobode u njihovim zemljama. Glavni fokus stavljen je na sprovođenje pravnih garancija slobode izražavanja i nezavisnosti medija, u nizu faktora koji sprečavaju novinare da slobodno vrše svoj svakodnevni rad u redakcijama i na uslove pod kojima novinari mogu biti sigurni i zaštićeni od zastrašivanja, zlostavljanja ili nasilja.

Indikatori stepena medijskih sloboda i integriteta medija na Zapadnom Balkanu podijeljeni su u tri kategorije pri čemu se svaka kategorija sastoji od niza indikatora:

Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

A.1 Da li nacionalno zakonodavstvo predviđa garancije za slobodu medija i da li ih efikasno sprovodi u praksi?

A.2 Da li Zakon o kleveti izaziva „zastrašujući“ efekat među novinarima?

A.3 Da li postoji dovoljna pravna zaštita političkog pluralizma u medijima prije i tokom izborne kampanje?

A.4 Da li je sloboda rada i udruživanja novinara/ki zagantovana zakonom?

A. 5 Koji je nivo pravne zaštite novinarskih izvora?

A. 6 Koji je nivo zaštite prava na pristup informacijama?

Položaj novinara/ki u redakcijama, profesionalna etika i nivo cenzure

B.1 Da li se ekonomski položaj novinara/ki zloupotrebjava kako bi se ograničila njihova sloboda?

B.2 Koliki je stepen uredničke nezavisnosti privatnih medija od vlasnika medija i upravnih organa?

B.3 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u Javnom servisu?

B.4 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u neprofitnim medijima?

B.5 Koliku slobodu imaju novinari u procesu izvještavanja?

Bezbjednost novinara

C.1 Statistika o bezbjednosti i nekažnjivosti.

C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara?

C.3 Da li pravosudni sistem efikasno rješava slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima?

A

Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

Zakon o javnim radio-difuznim servisima Crne Gore je izmijenjen, a promijenjen mu je i naziv u Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televiziji Crne Gore. Cilj je bio obezbjeđivanje veće finansijske nezavisnosti i održivosti RTCG. Usvojene su i izmjene i dopune Zakona o elektronskim medijima, koje su stupile na snagu 01. septembra 2017. godine. Izmjenama se precizira ko može dobiti odobrenje za emitovanje, šta se smatra sopstvenom produkcijom i definiše obaveza javnih emitera da pružaju javne usluge. Novost je da se javne usluge, visina i izvori za njihovo finansiranje utvrđuju ugovorom između Vlade i nacionalnog javnog emitera ili jedinice lokalne samouprave i lokalnog javnog emitera. U Zakonu nije definisano ko će i na koji način kontrolisati poštovanje tih ugovora, kao i šta se dešava kada jedna od strana, Javni servis ili Vlada, ne ispuni preuzete obaveze iz ugovora. Do sredine juna u Crnoj Gori je registrovan ukupno 21 portal. Istraživanja potvrđuju da je država i dalje jedan od ključnih faktora koji može oblikovati marketinško tržište. Ugašen je Fond za pomoć komercijalnim radio emiterima jer je odredba na osnovu koje je osnovan neustavna. Vlada je donijela Odluku, po zahtjevu Radio-difuznog centra, o pomoći svim aktivnim emiterima u iznosu od 1.8 milion eura. Tokom maja 2017. godine izabrano je novo rukovodstvo Javnog servisa. Nema zvaničnih statističkih podataka o broju slučajeva u kojima su novinari tuženi za povredu časti i ugleda. Smatra se da nepostojanje jedinstvenog samoregulatornog tijela slabi ideju samoregulacije i zato ona ne ostvaruje svoju svrhu. Izvještavanje medija nije balansirano. Registrovan je rast broja zaposlenih u medijima i to za 130. Od intervjuisanih novinara uglavnom nije traženo da otkriju identitet povjerljivog izvora. Kad su u pitanju sagovornici, redakcije imaju svoje „miljenike“.

A.1 Da li nacionalno zakonodavstvo predviđa garancije za slobodu medija i da li ih efikasno sprovodi u praksi?

Ustavom Crne Gore, kao i setom medijskih zakona u koje spadaju: Zakon o medijima, Zakon o radio-difuziji i Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televiziji Crne Gore (RTCG), regulisano je ostvarivanje prava na slobodu izražavanja. Ti zakoni, ipak, ne regulišu pravo na pristup Internetu, koje je obuhvaćeno članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima. U periodu od septembra 2016. godine registrovano je ograničavanje pristupa Internetu, i to na dan parlamentarnih izbora 16. oktobra¹⁴. Dva dana kasnije Portal RTCG bio je izložen seriji DDoS (Distributed Denial of service) napada¹⁵. Portali Vlade, pojedinih državnih organa i nekih medija bili su sredinom februara izloženi seriji sajber napada¹⁶. Medijski eksperti i pravnici ocjenjuju zakone kao solidne, ali u javnosti se povremeno čuju predlozi za određene izmjene i unaprjeđivanje u toj oblasti. Na tu potrebu je ukazao i premijer Duško Marković u svom ekspezu¹⁷. U okviru priprema za izbore u oktobru 2016, bila je planirana izmjena seta medijskih zakona (Zakona o radio-difuznim servisima, Zakona o medijima i Zakona o elektronskim medijima) ali do izmjena tada nije došlo¹⁸. Krajem jula 2016. godine donijete su izmjene Zakona o javnim radio-difuznim servisima Crne Gore, kojima je promijenjen i sam naziv zakona (Zakon o nacionalnom javnom emiteru RTCG). Cilj izmjena je bio obezbjeđivanje veće finansijske nezavisnosti i održivosti RTCG. Takođe, krajem jula usvojene su i izmjene i dopune Zakona o elektronskim medijima, koje su stupile na snagu 01. septembra 2017. godine. Ovim izmjenama precizira se ko može dobiti odobrenje za emitovanje, šta se smatra sopstvenom produkcijom i definiše obaveza javnih emitera da pružaju javne usluge. Novost je da se javne usluge, visina i izvori za njihovo finansiranje utvrđuju ugovorom između Vlade i nacionalnog javnog emitera ili jedinice lokalne samouprave i lokalnog javnog emitera.

„Ugovor se zaključuje na period od tri godine, u skladu sa smjernicama makroekonomske i fiskalne politike, kod nacionalnog javnog emitera, i u skladu sa budžetskim planovima i projekcijama kod lokalnih javnih emitera.“¹⁹

Izrada ugovora je u toku, a u Javnom servisu ističu da ih niko nije pitao da li su saglasni sa promjenama, da nije utvrđeno kakve su sankcije za eventualno nepoštovanje ugovora i da je „očigledno da nije napravljena dobra priprema“ prije usvajanja Zakona.²⁰

Pored javnih, izmjenama se precizira i mogućnost emitera da obavljaju i komercijalne audio i audiovizuelne usluge.

Način na koji se osnivaju mediji nije mijenjan. Jednostavan je i predviđa registraciju kod Ministarstva kulture, odnosno Agencije za elektronske medije (AEM), dok je za televizijske i radio stanice potrebna i frekvencija. Nakon što je AEM početkom 2016. godine donijela Pravilnik o elektronskim publikacijama (portalima)²¹ i njime, između ostalog, definisala način njihovog osnivanja, do sredine juna u Crnoj Gori je registrovan ukupno 21 portal²². Ipak, broj aktivnih portala je mnogo veći ali oni ne trpe sankcije ako se ne registruju.

AEM je formalno odvojena od uticaja politike ili pojedinaca iz javnog života, jer su zakonom definisani kao nezavisan regulator čije rukovodstvo bira Skupština Crne Gore, ipak, kako upozoravaju iz Evropske komisije, njena nezavisnost nastavlja da se podriva ali u manjoj mjeri nego ranije²³.

Kada je u pitanju oglašavanje javnog sektora ne može se reći da je došlo do poboljšanja, jer se ono i dalje ocjenjuje kao „netransparentno, neregulisano i nekontrolisano“²⁴. Na ovaj problem su skrenuli pažnju i iz Evropske komisije u Izvještaju o Crnoj Gori za 2016. godinu.²⁵ Najnovije istraživanje Centra za građansko obrazovanje potvrdilo je da „država ostaje pojedinačno jedan od ključnih faktora koji može oblikovati (marketinško) tržište na štetu ili u korist pojedinih medija, a samim tim i njihovu održivost“²⁶. Prema podacima CGO, godišnje se iz javnih fondova u medije i vezane subjekte uloži oko 2,5 miliona eura.

„Zabrinjavajuća je praksa sklapanja ugovora između institucija i određenih medija iz kojih se praktično vidi da se mediji plaćaju za način na koji će izvještavati o radu tih institucija, a što nije u njihovom izvještavanju nigdje navedeno kao plaćeni marketing. Ukratko, radi se o obmanjujućem marketingu koji mora

14 Sindikat medija Crne Gore, Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara Crna Gora, (Podgorica: Sindikat medija Crne Gore, 2016), str. 16.

15 Portal RTCG, „Oboren Portal RTCG“, Portal RTCG, oktobar 18, 2016, pristupljeno maj 20, 2017: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/144816/-oboren-portal-rtcg.html>

16 Portal Analitika, Novi sajber napadi na portale Vlade i medija, Portal Analitika, februar 17, 2017, pristupljeno, maj 20, 2017: <http://www.portalanalitika.me/clanak/260212/novi-sajber-napadi-na-portale-vlade-i-medija-imaju-veze-sa-izazivanjem-nestabilnosti>

17 „Ekspozé mandatará za sastav Vlade CG Duška Markovića na sjednici Skupštine CG“, Vlada Crne Gore, posljednji put izmijenjeno novembar 28, 2016, pristupljeno maj 20, 2017: <http://www.gov.me/vijesti/167232/Ekspozé-mandatará-za-sastav-Vlade-CG-Duska-Markovića-na-sjednici-Skupštine-CG.html>

18 Sindikat medija Crne Gore, Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara Crna Gora, (Podgorica: Sindikat medija Crne Gore, 2016), str. 16.

19 Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore, član 76a.

20 Andrijana Kadija, intervjuisala Marijana Camović, avgust 16, 2017.

21 Savjet Agencije za elektronske medije Crne Gore, Pravilnik o elektronskim publikacijama, (Podgorica: Agencija za elektronske medije, 2016)

22 Jadranka Vajvodić, intervjuisala Marijana Camović, avgust 04, 2017.

23 Evropska komisija, Izvještaj o Crnoj Gori za 2016. godinu, str. 50, pristupljeno maj 20, 2017. <http://www.delimne.ec.europa.eu/upload/izvjestaj.pdf>

24 Centar za građansko obrazovanje, Jednake šanse za sve medije u Crnoj Gori, (Podgorica: CGO, 2017) str. 94, pristupljeno jun 19, 2017: <http://media.cgo-ccce.org/2017/06/Jednake-sanse-za-sve-medije.pdf>

25 Evropska komisija, Izvještaj o Crnoj Gori za 2016. str. 27, pristupljeno maj 20, 2017. <http://www.delimne.ec.europa.eu/upload/izvjestaj.pdf>

26 Centar za građansko obrazovanje, Jednake šanse za sve medije u Crnoj Gori, (Podgorica: CGO, 2017) str. 7, pristupljeno jun 19, 2017: <http://media.cgo-ccce.org/2017/06/Jednake-sanse-za-sve-medije.pdf>

biti sankcionisan, jer umjesto da dobiju objektivno izvještavanje građani su izloženi propagandi“.²⁷

Nepostojanje kriterijuma čak i prilikom raspisivanja tendera, kao i njihovo definisanje na način da se pojedini mediji u startu eliminišu je dio primjedbi koje ističu predstavnici medija.

„Kada smo konkurisali na tenderima pojedinih javnih preduzeća bili smo eliminisani zato što su oni tražili da se sadržaj medija objavljuje i na web stranici i u novinama. Mi imamo web stranicu ali smo odbijeni zato što čitlje iz Dana ne objavljujemo i na internetu. Kakve veze ima za nekoga ko raspisuje tender i hoće da se reklamira u novinama, to što ne objavljujemo umrlice na sajtu.“²⁸

Dio predstavnika medija smatra da je sporan iznos od dva miliona eura koji su državni organi dali za oglašavanje, te da je priča o favorizovanju određenih „provladinih medija“, naduvana i da ne odgovara istini²⁹.

„Naravno, neophodno je da svaki cent poreskih obveznika koji potroši država, pa i na oglašavanje, bude transparentno prikazan i da tačno znamo gdje i kako država koristi novac koji dobija od nas (poreskih obveznika prim.aut.). To je i najbolji način da se izbjegnemo nesporazumi i spinovanja.“³⁰

U radiju Antena M ističu da taj medij sporadično „posluje sa državom“, ali da „oglašavanja državnih organa, u punom smislu te riječi, kod nas skoro ne postoji“³¹.

Zakonom o elektronskim medijima predviđeno je da se, iz prihoda od igara na sreću, izdvajaju sredstva za podsticanje proizvodnje programskih sadržaja komercijalnih emitera koji su od javnog interesa. Međutim, Zakonom o igrama na sreću iz juna 2017. godine, predviđa se ukidanje Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću od 31.12.2017. godine, koja je bila zadužena za dodjeljivanje tih sredstava. Država neće više pomagati komercijalnim radio emiterima, kao što je to ranije činila posredstvom AEM-a i Fonda za pomoć komercijalnim radio emiterima. Naime, Ustavni sud je krajem 2016. godine utvrdio da je neustavna odredba Zakona o bezbjednosti saobraćaja kojima je bilo propisano da vlasnici automobila koji imaju ugrađen radijski prijemnik plaćaju dva eura za njegovo korištenje³², a ta sredstva su se sivala u Fond za pomoć komercijalnim radio emiterima. Agencija je, putem javnog konkursa, dodjeljivala novac komercijalnim javnim emiterima. Posljednji konkurs, koji je bio raspisan u maju ove godine, poništen je odlukom Savjeta

AEM na koju su se žalili pojedini mediji³³.

Zamjenica direktora AEM Jadranka Vojvodić ističe da je Agencija zainteresovana da se uspostavi održiv i stabilan mehanizam ili fond za podršku elektronskim medijima. Ta sredstva bi, prema njenim riječima, trebalo da raspodjeljuje nezavisno tijelo „na osnovu javnih konkursa i objektivnih, transparentnih i mjerljivih kriterijuma i metodologije bodovanja“.

„Potpuno ili djelimično ukidanje modela koji su već postojali, bez sveobuhvatnog sagledavanja novog rješenja, negativno utiče na medije i, posebno, ulaganja u kvalitetne sadržaje iz sopstvene produkcije usmjerene na sadržaje koji se bave temama od javnog interesa ili su namijenjeni ranjivim ili manjinskim ciljnim grupama.“³⁴

Održiv i stabilan mehanizam ili fond za podršku elektronskim medijima priželjkuju i u studentskom radiju Krš u kojem oko 40 studenata radi volonterski i njihovi troškovi, koje teško izmiruju, se svode na režijske i administrativne i obaveze prema AEM i Radio difuznom centru.

„Značajnu pomoć je predstavljao Fond za pomoć komercijalnim radio emiterima AEM-a, koji je nedavno proglašen neustavnim i na taj način ukinut. Mišljenja smo da je ovakav ili u drugačijem obliku vid pomoći komercijalnim radio stanicama u Crnoj Gori prijevika potreba, jer je i više nego očigledno da radio stanice imaju veliki problem finansijske održivosti.“³⁵

Država pomaže medije tako što je stopa poreza na dodatu vrijednost (PDV) niža i iznosi 7 odsto (umjesto 19 odsto)³⁶. Vlada Crne Gore donijela je početkom marta Odluku³⁷ da, po zahtjevu Radio-difuznog centra, odobri pomoć svim aktivnim emiterima u iznosu od 1.847.189,16 eura. Kako je navedeno u Odluci, ta sredstva predstavljaju iznos od 36 mjesečnih faktura, svih aktivnih emitera (13 lokalnih radio emitera, 31 komercijalni radio emiter, 3 lokalna i 6 komercijalnih TV emitera) kojima Radio-difuzni centar pruža uslugu. Najveće iznose državne pomoći dobile su televizije Pink M 285,507 eura i Vijesti 289,792.44 eura.

„Zakon o državnoj pomoći ne dozvoljava ovu mjeru dva puta u periodu od 10 godina, a kako je Vlada Igora Lukšića slično postupila, to ovu mjeru Markovića čini potpuno nezakonitom.“³⁸

27 Ibid. str.94.

28 Nikola Marković, intervjuisala Marijana Camović, jul 28, 2017.

29 Sonja Drobac, intervjuisala Bojana Laković, avgust 30, 2017.

30 Ibid.

31 Darko Šuković, intervjuisala Bojana Laković, septembar 5, 2017.

32 M.S. „Pala neustavna taksa“, Dan, decembar 31, 2016, pristupljeno jun 25, 2017: <http://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Drustvo&clanak=579815&datum=2016-12-30>

33 Pobjeda, „Antena M podnijela tužbu protiv AEM-a“, Portal Analitika, jul 5, 2017, pristupljeno jul 10, 2017: <http://portalanalitika.me/clanak/273960/antena-m-podnijela-tuzbu-protiv-aem-a>

34 Jadranka Vojvodić, intervjuisala Marijana Camović, avgust 4, 2017.

35 Milica Petrićević, intervjuisala Bojana Laković, avgust 14, 2017.

36 Medijsko vlasništvo i finansiranje medija u Crnoj Gori, (Podgorica: Institut za medije Crne Gore, 2015), pristupljeno maj 15, 2017. [http://www.mminstitute.org/files/Medijsko%20vlasništvo%20i%20finansiranje%20medija%20u%20Crnoj%20Gori%20\(1\).pdf](http://www.mminstitute.org/files/Medijsko%20vlasništvo%20i%20finansiranje%20medija%20u%20Crnoj%20Gori%20(1).pdf)

37 Informacija o pomoći komercijalnim i lokalnim radio i TV emiterima, Vlada Crne Gore, mart 02, 2017, pristupljeno: maj 15, 2017: http://www.gov.me/sjednice_vlade_2016/15

38 „Osvrt na 100 dana rada Vlade Crne Gore“, Gradanska alijansa, posljednji put promijenjeno mart 6, 2017, pristu-

To što je Vlada u vremenu štednje i hroničnog nedostatka novca u državnom budžetu odlučila da pod vrlo neobičnim okolnostima pomogne svim elektronskim medijima je problematično i medijskim ekspertima koji smatraju da se „tu neko šlepa na račun nekog drugog“.

„Ne znam čime je motivisana Odluka Vlade da se pomogne medijima. Medijska industrija, kao vrlo važan segment unutar jednog demokratskog društva, mora imati strategiju razvoja i tada, ako se kaže da se određeni mediji pomažu zarad razvijanja medijskog pluralizma, morate imati ozbiljno obrazloženje zašto pomažete ove ili one, ili sve ali nije logično da svima treba pomoći.“³⁹

Način finansiranja medija nacionalnih manjina je propisan Zakonom o manjinskim pravima i slobodama⁴⁰. Ovi mediji će se samo još tokom 2017. godine moći finansirati putem konkursa za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću. Projekte medija nacionalnih manjina, putem javnog konkursa, finansira i Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za koji država izdvaja najmanje 0,15% iz budžeta.

Formalna nezavisnost uredništva i institucionalna autonomija Javnog servisa (RTCG) predviđena je Zakonom o RTCG, iz jula 2017. godine, i Statutom RTCG. Ovim zakonom definisano je da je osnovna djelatnost RTCG pružanje javnih audio-vizuelnih usluga, ali da pored njih Javni servis može da obavlja i komercijalne audio-vizuelne usluge. Po prvi put se regulišu i rad portala RTCG. Javne usluge predstavljaju „programske obaveze RTCG koje ispunjavaju demokratske, socijalne i kulturne potrebe crnogorskog društva i garantuju pluralizam, uključujući kulturnu i jezičku raznolikost i RTCG je dužna da, uz primjenu visokih standarda profesionalne etike i kvaliteta, bez bilo kojeg oblika diskriminacije, proizvodi i emituje programske sadržaje“⁴¹. Zakonom je definisano da će od 01. septembra 2017. programske obaveze, kao i visina sredstava i izvor njihovog finansiranja, biti utvrđeni ugovorom između Vlade i RTCG, koji će biti zaključen na period od tri godine.

„Prije zaključivanja Ugovora, RTCG je dužna da pripremi prijedlog programskih obaveza RTCG i o njemu sprovede javnu raspravu u trajanju od 45 dana kako bi se javnost izjasnila o tome ispunjavaju li predložene programske obaveze i kriterijume propisane članom 9 ovog zakona.“⁴²

Ranije se Javnom servisu spočitavalo to da je na strani vladajuće partije, pa je u okviru priprema za izbore 2016. godine, a pod političkim pritiskom dijela opozicije, došlo do smjene vodećih urednika na Javnom servisu. Savjet te medijske kuće je 30. novembra 2016. smijenio generalnog direktora Rada

Vojvodića⁴³ sa dužnosti zbog neodgovarajućeg poništenja konkursa za izbor direktora javne televizije, kao i zbog ukidanja određenih programa i lošeg upravljanja. Vojvodić je, nezadovoljan odlukom Savjeta, podnio tužbu nadležnom sudu protiv te odluke jer je, kako tvrdi, bio žrtva različitih političkih i interesnih grupa⁴⁴. Tokom maja 2017. godine izabrana je i nova generalna direktorica RTCG – Andrijana Kadija⁴⁵.

Savjet RTCG u načelu predstavlja društvo u cjelini, a njegove nadležnosti određene su Zakonom, Statutom RTCG ali i normativnim aktima RTCG. Takođe, Zakonom o javnom servisu predviđa se i nezavisnost Savjeta.⁴⁶

„Savjet RTCG u prethodnom, kao i u aktuelnom mandatu daje značajan doprinos oporavku RTCG, koja je godinama sistematski uništavana. Postoje i dalje otpori dijela Savjeta radikalnijim mjerama kojima se može na brži način uvesti red u funkcionisanje RTCG, ali je sve više primjetan jedinstven stav u ocjeni problema sa kojima se suočava Javni servis.“⁴⁷

Kada je u pitanju finansiranje Javnog servisa, Zakonom je definisano da on stiče sredstva iz budžeta Crne Gore, proizvodnjom i emitovanjem reklamnih sadržaja, proizvodnjom i prodajom emisija, filmova ili serija i nosača zvuka i slike, koji su u interesu javnosti, iz sponzorstva programskih sadržaja, organizovanjem koncerata i drugih priredbi, kao i iz drugih izvora⁴⁸. Iz budžeta Crne Gore se za ostvarivanje osnovne djelatnosti RTCG, kako je predviđeno novim Zakonom o javnom servisu, izdvaja 0,3% bruto domaćeg proizvoda, što je znatno više nego do sada kada se izdvajalo 1,2% tekućeg budžeta. Izdvajanja za RTCG će u ovoj godini biti na nivou od oko 17.861.000 eura. I dok je nešto više od 11,5 miliona namijenjeno programu RTCG, budžetom je predviđeno i da se 6,35 miliona opredijele za digitalizaciju RTCG.

Generalna direktorica RTCG Andrijana Kadija ističe da su izmjene načina finansiranja povoljne za Javni servis, ali nije sigurna da će taj novac biti dovoljan za funkcionisanje te medijske kuće.

„Mi ćemo se uklopiti i to je mnogo više nego što smo do sada imali. Ne planiramo da se cijeli iznos potroši na plate. Izdvojili smo nekih 630.000 mjesečno za zarade i to je plafon, ali moramo da imamo nešto što ćemo da ulažemo u program.“⁴⁹

pljeno maj 13, 2017: <http://www.gamn.org/index.php/mn/novosti/1120-osvrt-na-100-dana-rada-vlade-crne-gore.html>
39 Dragoljub Duško Vuković, intervjuisala Marijana Camović, jul 18, 2017.
40 Zakon o manjinskim pravima i slobodama, član 12.
41 Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore, str. 9
42 Ibid. Član 9a

43 Ivan Čadenović, „Rade Vojvodić pušten niz vodu“, Vijesti, decembar 1, 2016, pristupljeno maj 30, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/rade-vojvodic-pusten-niz-vodu-914221>
44 Agencije, „Rade Vojvodić tužio RTCG“, In4S, decembar 17, 2016, pristupljeno jul 17, 2017: <http://www.in4s.net/rade-vojvodic-tuzio-rtcg/>
45 Ivan Čadenović, „Andrijana Kadija generalna direktorica RTCG“, Vijesti, mart 21, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/andrijana-kadija-generalna-direktorica-rtcg-929926>
46 Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore, član 21.
47 Goran Đurović, intervjuisala Marijana Camović, avgust 1, 2017.
48 Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore, član 15.
49 Andrijana Kadija, intervjuisala Marijana Camović, avgust 16, 2017.

A.2 Da li zakon o kleveti izaziva „zastrašujući“ efekat među novinarima?

Kleveta je u Crnoj Gori dekriminalizovana već šest godina, od polovine 2011. godine, pa se od tada zadovoljenje po tom osnovu ostvaruje u okviru građanske parnice⁵⁰ kroz Zakon o obligacionim odnosima koji precizira šta je povreda prava ličnosti i ugleda (nematerijalna šteta).

Nema zvaničnih statističkih podataka o broju slučajeva u kojima su novinari tuženi za povredu časti i ugleda. Javnosti su od ranije poznati samo najdrastičniji slučajevi u kojima su tužioci političari i biznismeni. Početkom ove godine potvrđena je presuda kojom se dnevnik *Informer*, koji je u međuvremenu prestao da izlazi, obavezuje da isplati Socijaldemokratskoj partiji 5.000 eura jer je „objavio neistinitu i nepotpunu informaciju, te da je sadržina spornih tekstova mogla narušiti ugled SDP-a“⁵¹. Sa druge strane, prvostepenom odlukom Osnovnog suda u Podgorici, dnevnik *Dan* je oglašen krivim da je advokatici Ani Đukanović povrijedio čast i ugled⁵². Presudom se ovaj list obavezuje da Đukanovićevoj isplati 5.000 eura odštete zbog teksta „Pokušala da sakrije posao sa Telekomom“.

Osnivanje samoregulatornih tijela nije regulisano zakonom i članstvo medija u tim tijelima je na dobrovoljnoj osnovi. U Crnoj Gori postoji Medijski savjet za samoregulaciju i 19 medija su njegovi članovi, dok neki od vodećih medija kao što su *Dan*, *Vijesti*, *Monitor* i *TV Vijesti* imaju svoje ombudsmane. Sa uvođenjem ombudsmana uvedena je i novina u načinu na koji se pritužbe mogu podnijeti i ko ih može podnijeti. Ombudsmani rijetko usvajaju žalbe, a da bi žalba bila razmatrana mora se ispuniti niz restriktivnih uslova, a može je podnijeti samo oštećeni ili ovlašćeni punomoćnik⁵³.

„Crna Gora još nije na tom civilizacijskom i demokratskom nivou da bi ombudsman koga plaća određeni medij mogao biti potpuno nezavisan u svom poslu. Mislim da su odluke o uvođenju ombudsmana prije izgovor da se ti mediji ne učlane u jedinstveno samoregulatorno tijelo nego što je to iskrena odluka da se bave samoregulacijom.“⁵⁴

Vujović smatra i da nepostojanje jedinstvenog samoregulatornog tijela slabi ideju samoregulacije i zato ona, na način kako se primjenjuje u Crnoj Gori, ne ostvaruje

svoju punu svrhu.

„Nemam informaciju o tome šta se dešava na sudovima i da li oni uvažavaju naše odluke i da li ljudi koji se nama žale na pojedine medije čekaju da mi donesemo rješenja da bi ih, ako su u njihovu korist, upotrijebili na sudu kao dodatni argument.“⁵⁵

Na osnovu istraživanja sa novinarima i urednicima može se reći da su mišljenja podijeljena po pitanju uticaja mogućnosti tužbe zbog klevete za njihov rad. Ta mogućnost slabo utiče na rad 37,5% ispitanih, dok je njih 26,6% istaklo da ova mogućnost utiče veoma ili izuzetno na njihov rad. Takođe, nešto više od 20% ispitanika kazalo je da ova mogućnost djelimično utiče na njihov rad.

A.3 Da li postoji dovoljna pravna zaštita političkog pluralizma u medijima prije i tokom izborne kampanje?

Postoji veliki broj medija⁵⁶ ali oni, ipak, ne omogućavaju pluralizam medijskog sadržaja. Generalna ocjena medijske scene u Crnoj Gori, koja se provlači kroz veliki broj izvještaja o slobodi medija, tiče se nedostatka balansiranog izvještavanja. To je naglašeno i u Izvještaju Stejt departmenta za 2016. godinu.

„Nedostatak obuke i neprofesionalno ponašanje novinara u kombinaciji sa političkim i ekonomskim uplitanjem i malim platama za novinare povremeno su doprinosili pristrasnom izvještavanju...“⁵⁷

Politički pluralizam u medijima u periodu predizborne kampanje regulisan je Zakonom o nacionalnom javnom emiteru RTCG i Zakonom o izboru odbornika i poslanika⁵⁸. Jedinstven je stav da političke partije nemaju jednak pristup medijima bilo da je riječ o izbornom ili ne izbornom periodu. U Crnoj Gori su u oktobru 2016. godine održani parlamentarni izbori, a u Izvještaju Evropske komisije ocijenjeno je da „slabosti medijskog sektora, naročito one koje se vezuju za uredničku nezavisnost i detaljno izvještavanje, polarizaciju i samoregulaciju, bile su očigledne i tokom nedavne predizborne kampanje“⁵⁹.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Prema podacima Agencije za elektronske medije, u Crnoj Gori radi 75 elektronskih medija: Javni servis RTCG (2 TV, 2 radija, SAT), 14 komercijalnih TV stanica, 3 lokalne javne televizije, 14 lokalnih javnih radio stanica, 37 komercijalnih radio stanica i dva neprofitna radija. Od početka 2016. pa do juna ove godine registrovan je i 21 portal. Postoje 4 dnevne novine i jedan nedjeljnik.

⁵⁷ Ambasada Sjedinjenih Američkih Država, Izvještaj o ljudskim pravima za 2016. godinu - Crna Gora, str. 12, pristupljeno avgust 4, 2017. <https://me.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/250/2017/03/Izvjestaj-o-ljudskim-pravima-za-Crnu-Goru-za-2016.-godinu-.pdf>

⁵⁸ Zakon o izboru odbornika i poslanika, član 6.

⁵⁹ Evropska komisija, Izvještaj o Crnoj Gori za 2016. str. 27, pristupljeno maj 20, 2017. <http://www.delimne.ec.europa.eu/upload/izvjestaj.pdf>

⁵⁰ Zakon o obligacionim odnosima Crne Gore, član 149.

⁵¹ Maja Boričić, „Presuda: Tabloid *Informer* platiće 5.000 eura odštete Socijaldemokratskoj partiji“, *Vijesti*, mart 23, 2017, pristupljeno jul 17, 2017. <http://www.vijesti.me/vijesti/presuda-tabloid-informer-platice-5000-eura-odstete-socijaldemokratskoj-partiji-930338>

⁵² Maja Boričić, „Sud prihvatio tužbeni zahtjev Ane Đukanović: Znak pitanja vrijedi 5.000 eura“, *Vijesti*, april 22, 2017, pristupljeno jun 22, 2017. <http://www.vijesti.me/vijesti/sud-prihvatio-tuzbeni-zahitev-ane-jukanovic-znak-pitanja-vrijedi-5000-eura-934661>

⁵³ Poslovnik o radu Zaštitnika prava čitalaca „Dana“, pristupljeno jun 1, 2017. <http://www.dan.co.me/ombudsman/>

⁵⁴ Ranko Vujović, intervjuisala Marijana Camović, jul 24, 2017.

Nevladina organizacija Građanska akcija (GA) vršila je prošle godine monitoring izvještavanja medija u toku predizborne kampanje za parlamentarne izbore i on je pokazao da su se mediji stavili na stranu određenih političkih partija i koalicija i time ugrozili objektivno informisanje javnosti. Iz GA su uočili da su mediji, posebno štampari, često bili jednostrani u izvještavanju, ali i da su se služili „prikrivenom kampanjom“. Tako je svaki peti tekst u novinama na prikriven način promovisao neku od partija, dok je u posljednjem mjesecu kampanje svaki treći prilog sadržao elemente prikrivene kampanje. Istraživanje je, kako ističu iz ove NVO, pokazalo da „mediji imaju „omiljene“ političke subjekte, ali i da politički subjekti imaju svoje „miljenike“ kada su u pitanju mediji“.

„Ono što smo mogli da zaključimo na osnovu rezultata do kojih smo došli, jeste da su mediji pokazali neprofesionalnost nudeći ograničene i politički obojene informacije o izbornom procesu.“⁶⁰

A.4 Da li je sloboda rada i udruživanja novinara/ki garantovana zakonom?

Mediji su u Crnoj Gori ti koji određuju kriterijume koji su neophodni da bi se neko bavio novinarstvom, jer novinarima/kama nisu potrebne licence, niti posebne dozvole za rad.

Takođe, anketirani novinari/ke istakli su da nisu bili uskraćeni da izvještavaju sa određenih mjesta ili događaja zato što nisu posjedovali akreditaciju. To je istaklo čak 81% njih.

Asocijacija komercijalnih elektronskih medija Crne Gore, Udruženje lokalnih servisa, Unija lokalnih javnih emitera Crne Gore, Udruženje nezavisnih elektronskih medija samo su neka od medijskih udruženja koja postoje u državi. Takođe, postoji i nekoliko udruženja, ne toliko neaktivnih, koja se bave zaštitom interesa novinara: Udruženje profesionalnih novinara Crne Gore, Udruženje novinara Crne Gore i Društvo profesionalnih novinara Crne Gore. Nekima od njih se

često spočitava i da su ispolitizovana. Iako je čak 80% novinara/ki istaklo da je slobodno da se učlani u neko udruženje novinara, čak 70% anketiranih istaklo je da nijesu članovi nekog udruženja. Njih 28% je potvrdilo da su učlanjeni u neko od strukovnih udruženja.

Pored Sindikata medija Crne Gore, koji okuplja oko 300 zaposlenih u medijima, u Javnom servisu postoje dva sindikata koji djeluju samostalno. Sindikat medija Crne Gore granski je sindikat Unije slobodnih sindikata Crne Gore. Anketirani novinari su, sudeći po njihovim odgovorima, slobodniji da se učlanjuju u sindikate, jer je nešto više od 84% anketiranih istaklo da ima slobodu da se uključi u sindikat. Za razliku od situacije sa udruženjima, oko 47% anketiranih je kazalo da su članovi sindikata, dok je 52% anketiranih istaklo da nijesu članovi sindikata.

I dok nijesu zabilježeni značajniji pritisci na udruženja, podijeljenost i oštra sukobljenost između medija otežava rad sindikata i njihove pokušaje da zaštite prava i unaprijede položaj novinara u državi.

Novinarima/kama se formalno ne zabranjuje da postanu članovi sindikata, ali su vrlo neaktivni, a zbog straha od gubitka posla, teško se odlučuju na taj korak. Jednoj sindikalnoj organizaciji je otežano funkcionisanje zbog birokratskih formalnosti na kojima poslodavac insistira.⁶¹

Zvanična statistička kuća Monstat registrovala je u 2016. godini rast broja zaposlenih u medijima. Tako je u 2016. godini u crnogorskim medijima radilo 1.375 osoba, ili čak 130 njih više u odnosu na 2015. godinu. SMCG je pokušao da utvrdi na koji je način došlo do povećanja broja zaposlenih pa je pitao direktore vodećih medija na nacionalnom i lokalnom nivou da li je kod njih došlo do pomjerenja u broju zaposlenih i o iznosima prosječnih zarada⁶². Prema tim podacima 11 većih medija na nacionalnom i lokalnom nivou, koji su pristali da daju odgovore, je u protekloj godini zaposlilo ukupno 39 osoba, tako da, uz uslov da niko u tim medijima nije otpušten, ostaje nejasno gdje je zapošljeno još oko 100 ljudi. Takođe u nekim od ovih medija je došlo i do odlaska dijela zaposlenih tako da ni ova brojka od 39 nije apsolutna.

Tabela 1: Podaci o broju zaposlenih i prosječnim zaradama u medijima

	Ukupan broj zaposlenih	Ukupan broj novinara	Novozaposlenih od septembra 2016.	Prosječna zarada na nivou firme	Prosječna zarada novinara	Broj honorarnih saradnika
Radio HN	23	11	0	502,52	505,33	0
RTV Budva	50	16	3	420,00	450,00	
RTV Pljevlja	31	9	1	290,47	448,90	1
Portal Analitika	11	10	1	344,41	336,82	12
TV Vijesti	69	28	4	468,00	511,00	10
Monitor	5	4	0	600	650	10
RTCG	735	242	21	480	572	51
Antena M	16	11	1	500	500	10
TV Prva	49	17	1	550	550	0
ND Vijesti	126	62	5	718,84	776,79	29
Radio Berane	19	9	2	372,73	418,59	0

60 Kristina Četković, intervjuisala Bojana Laković, avgust 3, 2017.

61 Podaci Sindikata medija Crne Gore

62 Opširnije u prilogima.

Iz Evropske komisije upozoravaju da „djelotvornost samoregulacije medija ometa činjenica da je ta samoregulacija podijeljena u različite forme, što je odraz podjela u samoj medijskoj zajednici“⁶³. Da je podijeljenost medija i dalje u toku govore i kampanje blaćenja koje rezultiraju i tužbama.⁶⁴

Prema riječima izvršnog sekretara MSS Ranka Vujovića, u analiziranom periodu nije bilo pritiska na njega i njegove kolege.

A.5 Koji je nivo pravne zaštite novinarskih izvora?

Pravna zaštita novinarskih izvora i dalje je definisana na isti način, članom 21 Zakona o medijima, dok je potpuna razrada ovog načela ponuđena svim članicama Savjeta Evrope, pa i Crnoj Gori, kroz primjenu Preporuke R(2000)7 Komiteta ministara državama članicama o pravu novinara da ne otkrivaju svoje izvore informacija⁶⁵.

Početkom jula 2017. godine novinari dnevnog lista „Vijesti“ saslušavani su u policiji i od njih je traženo da otkriju izvore⁶⁶. Intervjuisani novinari uglavnom nijesu imali situacija u kojima je od njih traženo da otkriju identitet povjerljivog izvora. Ipak, bilo je i drugačijih iskustava.

„Od mene je traženo nekoliko puta da otkrijem izvor informacije, ali ne van redakcije. U jednom slučaju sam to učinio, smatrajući da time ne ugrožavam izvor informacije i uz dozvolu izvora – kazao sam svom uredniku ko mi je dao informaciju kako bi bila otklonjena sumnja da li se radi o tačnoj informaciji.“⁶⁷

Naši sagovornici ističu da sloboda odabira sagovornika nije apsolutna, te da svaki medij ima „spisak nepoželjnih sagovornika“⁶⁸.

„Ne mogu reći da imam potpunu slobodu u izboru sagovornika, čak cijenim da je ona prilično ograničena. Ovo iz razloga što se u mediju u kojem radim kao, čini mi se, i u svim štampanim medijima u Crnoj Gori, za sagovornike u važnim temama biraju (nameću) isklju-

čivo oni čije stavove i izjave možete predvidjeti, a koji odgovaraju kontekstu priče koja se radi.“⁶⁹

A.6 Koji je nivo zaštite prava na pristup informacijama?

Početkom maja 2017. godine donijete su izmjene i dopune Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Novi zakon su kritikovale pojedine NVO kao i mediji jer je, kako ocjenjuju, suprotan Ustavu jer uvodi mogućnost da vlast ograniči pristup informacijama i neke dokumente označi tajnim. Upravo iz tog razloga pokrenut je predlog za ocjenu ustavnosti ovih izmjena⁷⁰. Osim toga, kako ističu iz Mreže za afirmaciju nevladinog sektora (MANS) lista informacija kojima se pristup ograničava je proširena „tako da institucije imaju zakonski alibi da kriju informacije koje mogu otkriti kako su zaključivani poslovni ugovori, kao i informacije koje se odnose na poreska dugovanja i oslobađanja itd“. Dodaju da je novim rješenjem ukinuta i obaveza meritornog odlučivanja Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodnom pristupu informacijama.

„To će u praksi rezultirati odugovlačenjem postupaka, bez mogućnosti da se donese konačna odluka u konkretnom slučaju - organi će stalno donositi nezakonite odluke koje će Agencija stalno poništavati i tako u krug. Ovo predstavlja jedan od najvećih koraka unazad kada su izmjene zakona u pitanju, jer će direktno uticati na efikasnost postupka i mogućnost da se do određene informacije dođe brže.“⁷¹

Ova NVO ima Program za slobodan pristup informacijama, koji olakšava novinarima pristup informacijama, na način da se oni direktno obraćaju MANS-u sa zahtjevima koje je potrebno poslati određenoj instituciji. MANS precizira tekst zahtjeva, šalje ga toj instituciji, a novinari dobijaju finalni odgovor koji koriste u istraživačkim pričama. Na taj način se novinarima olakšava pristup informacijama, posebno u slučaju da institucije odbiju da daju informaciju koji posjeduju jer MANS do traženih podataka dolazi kroz pravni postupak. Od septembra 2016. do jula ove godine objavljene su 42 priče sa podacima do kojih je došao MANS, od čega je 10 istraživačkih priča objavljeno u ovoj godini. Iz MANS-a ocjenjuju da su novinari sve više svjesni činjenice da im institucije mogu na pitanja odgovoriti nepotpuno, nejasno ili im čak sakriti određene podatke, dok preko Zakona o slobodnom pristupu informacijama dobijaju konkretna dokumenta.

63 Evropska komisija, Izvještaj o Crnoj Gori za 2016. str 27, pristupljeno maj 20, 2017. <http://www.delme.ec.europa.eu/upload/izvjestaj.pdf>

64 Ivan Čadenović, „Ružičasta htjela da nas osramoti“, Vijesti, avgust 11, 2017, pristupljeno avgust 11, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/ruzicasta-htjela-da-nas-osramoti-950018>

65 Preporuka (Vijeća Evrope) br. R (2000) 7 Komiteta ministara državama članicama o pravu novinara da ne otkriju svoje izvore informacija, pristupljeno maj 25, 2017. http://ravnopravnost.gov.rs/jdownloads/files/se_preporuka_r_2000_7.pdf

66 Danilo Mihajlović, „Policija saslušavala novinare: Pitali ih za izvore“, Vijesti, jul 12, 2017, pristupljeno jul 17, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/policija-saslusavala-novinare-vijesti-pitali-ih-za-izvore-946258>

67 Vladimir Otašević, intervjuisala Marijana Camović, avgust 1, 2017.

68 Ibid.

69 Anonimno, intervjuisala Bojana Laković, jul 20, 2017.

70 Vijesti online, „Podnjet Predlog za ocjenu ustavnosti odredbe Zakona o slobodnom pristupu informacijama“, Vijesti, maj 26, 2017, pristupljeno jul 12, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/podnjet-predlog-za-ocjenu-ustavnosti-odredbe-zakona-o-slobodnom-pristupu-informacijama-939532>

71 Vuk Janković, intervjuisala Marijana Camović, jun 30, 2017.

„I dalje je veliki problem činjenica da se od novinara u dnevnim redakcijama traži da što prije objavljuju određene priče – problem takozvane „dnevne trake“, dok istraživačko novinarstvo zahtijeva vrijeme da se dobije određena dokumentacija i podaci. U tom smislu se mnoge ideje za priču bukvalno „prospu“ i odrade nepotpuno, umjesto da se sačeka određeno vrijeme, prikupi dokumentacija i tada odradi priča koja će biti zaokružena i potpuna.“⁷²

Agenciji za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama, u periodu od septembra 2016. do početka juna 2017. godine, novinari su podnijeli svega 33 zahtjeva za slobodan pristup informacijama. Od tog broja 5 zahtjeva je odbijeno. Iz Agencije su istakli da su u toku 2016. godine novinari podnijeli 4 žalbe protiv državnih organa. I u prethodnom istraživanju je uočeno da je zanemarljiv broj zahtjeva koje novinari upućuju za slobodan pristup informacijama.

„Izmjenama i dopunama Zakona o slobodnom pristupu informacijama zakon je usaglašen sa novim Zakonom o upravnom postupku, te je uveden novi institut – ponovna upotreba podataka.“⁷³

Čak 36% anketiranih istaklo je kako je tražilo pristup informacijama od javnog značaja, ali da je njihov zahtjev bio odbijen. Sa druge strane, 22% njih kazalo je da nijesu bili odbijeni. Čak skoro 27% anketiranih nikada nije slalo zahtjev za slobodan pristup informacijama.

Anketirani novinari i urednici uglavnom su ocijenili da su glavne institucije u Crnoj Gori djelimično transparentne. Čak četvrtina ispitanika smatra da je Vlada slabo transparentna ili u potpunosti netransparentna, dok 42,2% njih vjeruje da je ona djelimično transparentna. Takođe, četvrtina ispitanika je kazala da su političari slabo ili potpuno netransparentni. Nešto manje od 33% ispitanika smatra da su sudovi slabo ili u potpunosti netransparentni što ih čini najmanje otvorenim institucijama po mišljenju novinara/ki. Kada je u pitanju praćenje rada sudova, ove godine su se dogodila dva izuzetka u kojima je medijima bilo omogućeno da snimaju suđenja. Oba su vezana za slučaj „Državni udar“ pa je početkom decembra 2016. godine Viši sud dostavio medijima snimak suđenja navodne kriminalne organizacije koja je planirala izazivanje haosa u Crnoj Gori na dan parlamentarnih izbora 16. oktobra⁷⁴. Osim toga, nakon što su početkom godine sudnice tehnički opremljene⁷⁵, medijima je bilo omogućeno da „suđenje

vijeka“ u slučaju „Državni udar“ prate uživo⁷⁶.

Intervjuisani/e novinari/ke su jedinstveni u mišljenju da sve informacije iz institucija ne stižu ravnomjerno do svih medija, te da je izražen problem postojanja „prijateljskih medija“ posebno u Tužilaštvu.

„Kada je riječ o Tužilaštvu, primjetna je selektivna raspodjela informacija i povlašćen odnos prema dijelu medija, koji su uvijek na licu mjesta kada se dešavaju navodno tajne akcije. Informacije iz ove institucije se prilično dugo čekaju, a neke se nikada ne dobiju.“⁷⁷

Sudeći po odgovorima ispitanika, najtransparentnije su Skupština i političke partije, jer 20,3% ispitanika smatra da su one pokazale potpuni ili veliki stepen transparentnosti u radu. To se donekle kosi sa stanjem u praksi, jer je krajem maja ove godine snimateljima i fotoreporterima zabranjeno da snime ulazak dijela poslanika u plenarnu salu Skupštine Crne Gore⁷⁸.

Praksa u pogledu Zakona o slobodnom pristupu informacijama je, kako ističu iz MANS-a, pokazala da su najzatvoreniji: Savjet za privatizaciju, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Uprava carina, Investiciono razvojni fond Crne Gore, Plantaže 13. Jul AD, Zavod za statistiku...

Utisak je da je vidljiv selektivan odnos državnih organa prema medijima⁷⁹.

„To nije nikakav crnogorski specifikum, to je manje više svuda u svijetu tako. Novinari i političari vole da govore jedni o drugima kao o prirodnim neprijateljima, a zapravo, u stvarnosti, vrlo često nalaze zajednički jezik. Dva-tri glasila imaju povlašćen položaj prije svega kod sudstva, tužilaštva i policije, a neki drugi na nekim drugim adresama.“⁸⁰

72 Ibid.

73 Odgovori Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama, septembar 5, 2017

74 „Sud prihvatio sporazum - Mirko Velimirović: Spasio sam crnogorski narod (VIDEO)“, Portal Analitika, decembar 5, 2016, pristupljeno maj 19, 2017: <http://portalanalitika.me/clanak/252628/sud-prihvatio-sporazum-mirko-velimirovic-spasio-sam-crnogorski-narod-video>

75 „Svečanost povodom završenog opremanja sudnice Višeg suda u Podgorici“, Sudovi.me, februar 10, 2017, pristupljeno avgust 1, 2017: <http://sudovi.me/vrhs/odnosi-sajavnoscunajave/>

76 Agencija Mina, „TV Vijesti će prenositi suđenje za pokušaj terorizma na izborni dan“, Vijesti, jul 17, 2017, pristupljeno jul 17, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/tv-vijesti-prenosi-ce-sudenje-za-pokusaj-terorizma-na-izborni-dan-946850>

77 Anonimno, intervjuisala Bojana Laković, jul 20, 2017.

78 „Novinarima mora biti omogućen normalan rad u Skupštini“, Sindikat medija Crne Gore, jun 30, 2017, pristupljeno jun 30, 2017: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopštenja/2/188-novinarima-mora-biti-omogucen-normalan-rad-u-skupstini>

79 Dako Šuković, intervjuisala Bojana Laković, septembar 5, 2017.

80 Ibid

B

Položaj novinara/ki u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure

Nakon što su krajem septembra 2016. godine, zaposleni u RTV Atlas prestali da emituju program zbog pet neisplaćenih zarada, pokrenut je stečaj u tom mediju. SMCG aktivno prati slučaj, pružao je podršku kolegama i obavještavao domaću i inostranu javnost o onome šta se dešavalo u Atlasu. Agencija za elektronske medije je nakon više bezuspješnih pokušaja da sa medijima nađe način da izmire dugovanja po osnovu naknada za emitovanje u toku 2016. i 2017. godine kod Privrednog suda pokrenula 8 stečajnih postupaka. Ministarstvo finansija je u avgustu 2016. godine odobrilo reprogram poreskog duga medijima. Novinari/ke ocjenjuju da se njihov ekonomski položaj pogoršao čak i u odnosu na prošlu godinu, pa je 53% njih istaklo da je ekonomski položaj dosta oslabio. Tome ide u prilog i podatak da je čak 31,3% anketiranih bilo prinuđeno da radi i neki drugi plaćeni posao što je rast od skoro 13% u odnosu na prethodnu godinu. Pritisci ka stvaranju senzacionalističkih vijesti su sve veći. Čak 66% anketiranih smatra da su oni ojačali, a 61% anketiranih smatra da je kredibilitet novinarstva oslabio. Novinari se suočavaju sa samocenzurom koja se ogleda u tome da znaju kojim temama ne mogu da se bave, u zavisnosti od uređivačke politike medija. Novost je da vlasnici medija povećavaju uticaj na rad novinara. Neki političari i biznismeni su u povlašćenom položaju zbog bliskosti sa menadžmentom nekog medija. Medijski savjet za samoregulaciju je ove godine primio 16 žalbi, prihvatio njih 15 i sve su se odnosile na Dnevne novine.

B.1 Da li se ekonomski položaj novinara/ki zloupotrebljava kako bi se ograničila njihova sloboda?

Procjenjuje se, na osnovu sada već djelimično zastarjelih istraživanja, da u Crnoj Gori radi oko 800 novinara/ki⁸¹. Oni uglavnom nijesu spremni da pričaju o svom položaju i uslovima rada, a na taj korak se često odluče tek kada dobiju otkaz.

Ovogodišnje istraživanje potvrdilo je da su plate novinara/ki uglavnom manje od prosječne plate na nivou države, koja je, po podacima Monstata, u junu 2017. godine iznosila 510 eura⁸². Više od polovine ispitanika (54,7%) prima manje od 500 eura, od čega 13 novinara/ki zarađuje od 300-400 eura. Sa druge strane, 15 ispitanika prima platu od 500 do 600 eura. Da je taj trend prisutan već godinama, potvrdilo je i prethodno istraživanje SMCG⁸³, za 2016. godinu, kao i niz drugih istraživanja. Položaj urednika vidi se kao „siguran“, imajući u vidu visinu njihovih zarada koje se, sudeći po prošlogodišnjem istraživanju Instituta za medije Crne Gore⁸⁴ kreću od 1.000 do 3.000 eura.

Tabela 2: U koju od sljedećih kategorija možete svrstati vašu platu, nakon poreza?

	Broj odgovora	%
0-200	3	4,7
201-300	4	6,3
301-400	13	20,3
401-500	15	23,4
501-600	15	23,4
601-700	9	14,1
701-800	2	3,1
801-900	1	1,6
901-1000	1	1,6
>1000	1	1,6
bez odgovora	0	0
Total	64	100

Osim niskih zarada, najveći problem su i njihova kašnjenja, a to se najčešće dešava zaposlenima u lokalnim javnim

emiterima. Takvih problema nijesu pošteđeni ni zaposleni u privatnim medijima. Nakon što su krajem septembra 2016. godine, zaposleni u RTV Atlas prestali da emituju program jer nijesu primili pet zarada, pokrenut je stečaj u toj medijskoj kući. SMCG aktivno prati slučaj i pružao je podršku kolegama i obavještavao domaću i inostranu javnost o onome šta se dešavalo u Atlasu⁸⁵.

Agencija za elektronske medije je nakon više bezuspješnih pokušaja da sa medijima nađe način da izmire dugovanja u toku 2016. i 2017. godine kod Privrednog suda pokrenula 8 stečajnih postupaka protiv emitera sa neizmirenim obavezama po osnovu naknada za emitovanje.⁸⁶

Ministarstvo finansija je u avgustu 2016. godine odobrilo reprogram poreskog duga medijima⁸⁷ u ukupnom iznosu od 764.000 eura i to za novine i televiziju Vijesti, televiziju Pink M i radio Antena M.

Neisplaćivanje doprinosa, rad na „crno“, prekovremeni rad i rad u toku praznika, samo su dio problema sa kojima se suočavaju zaposleni u medijima. Anketa sa novinarima i urednicima pokazala je da 75% njih ima ugovor na neodređeno. Skoro 8% novinara ima status honorarnog saradnika, dok oko 11% anketiranih radi na određeno. Anketirani su saglasni da se njihov ekonomski položaj pogoršao čak i u odnosu na prošlu godinu, pa je 53% njih istaklo da je ekonomski položaj dosta oslabio. Samo 6% anketiranih smatra da se ekonomski položaj dosta popravio, dok je 11 ispitanika mišljenja da nije bilo promjena. Ekonomski položaj oslikava i činjenica da je čak 31,3% anketiranih bilo prinuđeno da radi i neki drugi, plaćeni posao što je rast od 13% odsto u odnosu na prethodnu godinu.

Tabela 3: Da li je došlo do jačanja ili slabljenja ekonomskog položaja novinara u Crnoj Gori?

	Broj odgovora	%
oslabio je veoma	34	53
donekle je oslabio	9	14
nije se promijenio	11	17,2
donekle je ojačao	5	7,8
veoma je ojačao	4	6,3
bez odgovora	1	1,6
Total	64	100

81 *Socijalni položaj novinarske profesije u Crnoj Gori*, (Podgorica: OEBS, 2014), str. 44.

82 „Prosječne zarade (plate) jun 2017. godine“, Monstat, jul 28, 2017, pristupljeno avgust 15, 2017: <http://www.monstat.org/cg/novosti.php?id=2456>

83 *Sindikatski indeks medija Crne Gore, Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara Crna Gora*, (Podgorica: Sindikat medija Crne Gore, 2016), str. 28.

84 Vranković Daniela, *The editors' role in media integrity protection in Montenegro - Divided to the detriment of the profession*, (Ljubljana: South East European Media Observatory, 2016), pristupljeno jun 15, 2017. <http://mediaobservatory.net/sites/default/files/Divided%20to%20the%20Detriment%20of%20the%20Profession.pdf>

85 „SMCG uputio otvoreno pismo ambasadama“, *Sindikatski indeks medija*, poslednji put promijenjeno oktobar 7, 2016, pristupljeno jun 17, 2017: <http://sindikatskiindex.me/index.php/saopštenja/2/123-smcg-uputio-otvoreno-pismo-ambasadama>

86 „Saopštenje za javnost“, *Agencija za elektronske medije*, poslednji put promijenjeno mart 23, 2017, pristupljeno jun 17, 2017: http://www.ardcg.org/index.php?option=com_content&task=view&id=397&Itemid=1

87 *Mina-business*, „Reprogram duga za medije“, *Portal RTCG*, poslednji put promijenjeno avgust 12, 2016, pristupljeno jun 17, 2017: <http://www.rtcg.me/vijesti/ekonomija/137895/reprogram-duga-za-medije.html>

Osim ekonomskih, novinari se u svakodnevnom radu suočavaju i sa problemima kada je u pitanju njihov profesionalni status u redakcijama. Sve je više njih preopterećeno, posebno zbog insistiranja na tome da jedan novinar prati više oblasti, a često im se dodaju zadaci koji ne spadaju u opis posla kojim se bave: montaža, prelom teksta, fotografisanje i obrada fotografija...

„Najčešći pritisak su svakodnevna otpuštanja i smanjivanje broja novinara u redakcijama, što direktno utiče na povećanje radnih obaveza onih koji ostaju, a da pri tom njihova plata miruje ili se čak smanjuje, uz obrazloženje da je medij u teškoj finansijskoj situaciji zbog negativnog djelovanja režima (odnosi se na tzv. opozicione ili nezavisne medije).“⁸⁸

Sindikata medija je u septembru 2016. godine Uniji poslodavaca Crne Gore predao predlog Granskog kolektivnog ugovora i tražio početak pregovora o tom dokumentu ali su poslodavci čekali godinu prije nego što su izašli u susret tom zahtjevu. Pregovori su počeli u oktobru 2017. godine⁸⁹ i dogovoreno je da se sa detaljima ne izlazi u javnost do njihovog okončanja.

Anketirani su saglasni da su pritisci ka stvaranju senzacionalističkih vijesti sve veći. Čak 65,6% njih smatra da su oni dosta ili donekle ojačali. Oko 14% ispitanika smatra da su oni donekle ili dosta oslabili, a oko 17% njih smatra da se ovi pritisci nisu promijenili. Slična je situacija i kada su u pitanju pritisci zbog pravljenja profita. Skoro 60% ispitanika kazalo je da su pritisci na novinare zbog pravljenja profita donekle ili dosta ojačali. Značajno manji broj njih (14%) ističe da su se ovi pritisci u nekoj mjeri smanjili. Ocjenjujući kredibilitet novinarstva, anketirani, njih 61%, smatraju da je on donekle ili dosta oslabio, dok oko 23% njih smatra da se on nije promijenio. Njihova mišljenja su podijeljena kada je u pitanju novinarsko obrazovanje, pa je 37,5% anketiranih ocijenilo da je ono dosta ili donekle ojačalo, dok je 36% mišljenja da je obrazovanje novinara donekle ili dosta oslabilo.

B.2 Koliki je stepen uredničke nezavisnosti privatnih medija od vlasnika medija i upravnih organa?

Privatni mediji nijesu u prethodnoj godini donijeli unutrašnje propise kojima bi regulisali rad redakcija, niti su na formalan način odvojili informativne redakcije od marketinga. Iako su

anketirani novinari uglavnom saglasni da na njih ne utiče marketing, ranije je bilo primjera da se u nekim medijima ne dozvoljava kritičko izvještavanje o glavnim oglašivačima.

Kodeks novinara Crne Gore, koji je izmijenjen 2016. godine, osnovni je „propis“ na koji se u radu oslanjaju novinari/ke privatnih medija. Koliko je poznato nijedan privatni medij nije usvojio posebna etička pravila. Medijski savjet za samoregulaciju čini 19 medija, a svi veći privatni mediji imaju svoje ombudsmene.

Novinari ne govore otvoreno o pritiscima sa kojima se suočavaju u svakodnevnom radu, ali intervjuisani novinari/ke ističu da svaka redakcija ima „spisak poželjnih“ sagovornika, kao i da se novinari suočavaju sa samozenzurom u smislu da znaju koje teme mogu raditi u zavisnosti od uređivačke politike medija.

B.3 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u Javnom servisu?

Sastavni dio ugovora o radu u Javnom servisu čine odredbe etičkog kodeksa. Takođe, za razliku od privatnih medija, Javni servis ima svoj Etički kodeks kojim se predviđaju pravila ponašanja članova Savjeta, direktora RTCG, zaposlenih u RTCG i etički principi reklamiranja.

Nezavisnost novinara i urednika nije obuhvaćena Kodeksom RTCG, već se ta norma nalazi u Statutu RTCG i Zakonu o nacionalnom javnom servisu RTCG. U analiziranom periodu Statut RTCG nije mijenjan, pa on i dalje predviđa nezavisnost i samostalnost u radu novinara i urednika, ali ne precizira njihovu nezavisnost u odnosu na oglašivače.

Urednička nezavisnost RTCG-a treba, kako se navodi u posljednjem Izvještaju Evropske komisije, da se postavi kao prioritet, „pošto istinski nezavisan javni servis koji dobro funkcioniše predstavlja ključni aspekt medijskog pluralizma“.

„Od suštinskog je značaja da RTCG obezbijedi i uredničku i finansijsku nezavisnost od političkih uticaja i da obezbijedi da sve promjene u upravi budu u skladu sa zakonom.“⁹⁰

⁸⁸ Vladimir Otašević, intervjuisala Marijana Camović, avgust 1, 2017.

⁸⁹ „Počeli pregovori o novom Granskom kolektivnom ugovoru za oblast medija“, safejournalists.net, oktobar 18, 2017, pristupljeno oktobar 18, 2017: <http://safejournalists.net/me/poceli-pregovori-o-novom-granskom-kolektivnom-ugovoru-za-oblast-medija/>

⁹⁰ Evropska komisija, Izvještaj o Crnoj Gori za 2016. str 27, pristupljeno maj 20, 2017. <http://www.delimne.ec.europa.eu/upload/izvjestaj.pdf>

Javnom servisu se ranije spočitavalo da je na strani vladajuće partije. Međutim, nakon promjene menadžmenta i uredničke strukture, stav javnosti je da su napravljeni pomaci.

„Izveštavanje TVCG nakon izbora nove generalne direktorke RTCG i novog direktora TVCG je više kritički nastrojeno prema nedostacima u aktivnostima vlasti na državnom i lokalnom nivou. Može se reći da je sada RTCG bliža ostvarenju svoje uloge u društvu, odnosno blagovremenog i objektivnog izvještavanja o problemima u društvu.“⁹¹

Đurović ističe da novinari hrabrije postavljaju pitanja funkcionerima, problemi se ne zaobilaze, a otvaraju se i „neprijatne“ teme. Ipak, naglašava da je potrebno vrijeme da se urednici i novinari/ke „oslobode autocenzure, da se profesionalni standardi vrate u svakodnevni život i postanu način razmišljanja“.

„Primjetno je i da ima oscilacija u kvalitetu informativnih emisija u zavisnosti od toga ko uređuje i vodi pojedine sadržaje. Na tom polju treba da se izvrše hitne aktivnosti i da se kroz kontinuiran rad sa urednicima i novinarima osigura identičan pristup temama.“⁹²

Generalna direktorica Javnog servisa Andrijana Kadija, ističe da, nakon promjena u toj medijskoj kući izostaju intervjui sa visokim zvaničnicima, jer oni ne žele da gostuju. Ipak, ističe da urednici i novinari RTCG ne trpe pritiske.

„Mi nismo pod uticajem nijedne politike. Niko nas ne zove ili vrši neki oblik pritiska, možda jedino to što neće da gostuju ako se to može tumačiti kao pritisak. Sad funkcionišemo u uslovima koji nam dozvoljavaju da postignemo profesionalne standarde.“⁹³

Ističe da urednici ne mogu da urade ništa što nije odobreno od strane nadređenih, ali da se to ne odnosi na izbor sagovornika i pitanja koja će im biti postavljena.

„Mogu bilo koju priču da urade na način na koji žele, ali profesionalno. Njihova jedina obaveza je poštovanje programsko-produkcionog plana.“⁹⁴

Novinar Javnog servisa i autor emisije Mehanizam Mirko Bošković, kome je odlukom bivšeg generalnog direktora Rada Vojvodića onemogućen pristup osnovnim sredstvima za rad i na taj način je prekinut nastavak istraživanja i produkcije prikupljenog materijala, istakao je da se u odnosu na prošlu godinu situacija promijenila na bolje.

„Promijenio se menadžment i uredništvo i samim tim i odnos prema meni i onome što radim. U Javnom

servisu je formalno i suštinski oformljena istraživačka redakcija i do sada radimo potpuno slobodno, bez unutrašnjih i spoljnih pritisaka.“⁹⁵

Bošković, koji je sada urednik istraživačke redakcije, otkriva da je emisija vraćena, da je pripremaju, a emitovanje je planirano za oktobar.

Zaštitnik ljudskih prava ponovio je prošlogodišnji stav da nije dobro što rad Javnog servisa izaziva toliku pažnju u smislu preispitivanja njegove objektivnosti, nezavisnosti i nepristrasnosti u radu.

„Zabrinjava što je došlo do situacije da se politički uticaj odrazio na funkcionisanje RTCG-a, bez obzira na motive i razloge bilo koje strane. Jasno je da politički nema mjesta u uređivanju medija, ukoliko se želi postići istinska nezavisnost, u svakom smislu te riječi.“⁹⁶

B.4 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u neprofitnim medijima?

Od septembra 2016. godine nisu osnivani novi neprofitni mediji u Crnoj Gori. I dalje su ovi mediji nedovoljno razvijeni i sa malim uticajem zbog svoje neodrživosti. Riječ je o tri medija: elektronske novine PCNEN i dvije radio stanice Radio Fatih i Radio Homer.

B.5 Koliku slobodu imaju novinari u procesu izvještavanja?

Nametnuti sagovornici i teme ograničavaju novinare/ke u radu, a intervjuisani novinari pojašnjavaju da „samocenzura postoji kad morate da birate temu u okvirima koji medij u kojem radite praktikuje ili - samo bez talasanja i nećete imati većih problema“.⁹⁷

Uređivačka politika igra veoma važnu ulogu u radu novinara. Tako je 43,8% anketiranih kazalo da uređivačka politika na njih utiče izuzetno ili veoma, a 34,4% njih kazalo je da ona djelimično utiče na njihov rad. Oko 20% anketiranih ističe da uređivačka politika slabo utiče na njihov rad.

91 Goran Đurović, intervjuisala Marijana Camović, avgust 1, 2017.

92 Ibid.

93 Andrijana Kadija, intervjuisala Marijana Camović, avgust 16, 2017.

94 Ibid.

95 Mirko Bošković, intervjuisala Marijana Camović, jul 21, 2017.

96 Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Izvještaj o radu za 2016, (Podgorica: Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, 2017), str. 94.

97 Vladimir Otašević, intervjuisala Marijana Camović, avgust 1, 2017.

Intervjuisani novinari/ke potvrdili su te podatke. Oni su kazali da teme nameće uređivačka politika medija i ono što preferira redakcija. Posao novinara je, kako kažu, da radi u definisanim okvirima.

„Teme moraju biti u skladu sa uređivačkom politikom medija i prethodno dogovorene, kako bi se izbjeglo plaćenje već urađenih tekstova. Ako ne na dnevnom, onda sigurno na nedjeljnom nivou urednici nameću teme koje idu u prilog politici koju podržava medij.“⁹⁸

U medijima je, prema određenim mišljenjima, prisutan poseban oblik cenzure, jer su „privatni interesi vrlo vješto upakovani u borbu za javni interes“.⁹⁹

„Sa pravom se računa na jedan vrlo nizak nivo zrelosti javnog mnjenja, jer 90 odsto ljudi u Crnoj Gori nema pojma o tome što je pošteno novinarstvo.“¹⁰⁰

Na pitanje „koliko ste slobode imali u odabiru priča na kojima ćete raditi od septembra 2016. godine do danas“ više od polovine anketiranih (oko 53%) kazalo je da su imali veliki stepen slobode, dok je 28% njih istaklo da su imali apsolutnu slobodu. Sa druge strane, 18,8% njih je kazalo da su imali mali ili određeni stepen slobode u tome.

Situacija je skoro identična kada se pogledaju odgovori na pitanje o slobodi u odlučivanju koji će aspekti priče biti naglašeni. Polovina ispitanika je rekla da imala veliki stepen slobode, dok je oko 28% njih istaklo da je imalo apsolutnu slobodu. Ova vrsta slobode bila je u nekoj mjeri ograničena za skoro 22% anketiranih, koji su odgovorili da su u ovom periodu imali određenu ili malu slobodu u odabiru aspekata priče koji će biti naglašeni.

Sopstveni doživljaj slobode u radu novinara/ki demantuju odgovori o hijerarhiji uticaja na njihov rad. Anketa je još jednom potvrdila da novinari trpe različite uticaje pojedinaca, ali da što su ti pojedinci bliži novinarima u svakodnevnom radu, oni imaju i veći uticaj na njihovo izvještavanje. Naime, čak 76,6% ispitanika istaklo je da njihovi nadležni urednici veoma ili djelimično utiču na njihov rad. Čak 9,4% njihovih kolega otkrilo je da su urednici izuzetno uticali na njihov rad, a oko 11% njih kazalo je urednici imaju slab uticaj. Anketirani novinari/ke su saglasni u tvrdnji da na njih skoro i ne utiču vlasnici medija i menadžeri, što se može objasniti i činjenicom da menadžeri i vlasnici zapravo utiču na urednike, koji kasnije te zahtjeve nameću novinarima.

Ove rezultate potvrdili su i intervjuisani novinari koji ističu da je znatan uticaj urednika, menadžera i vlasnika.

„Svakako imaju uticaja na to šta će da se objavi i kad. Dio mojih radova nije nikad ni objavljen, nezavisno od kvaliteta, pod neuvjerljivim izgovorima koji često ne odgovaraju istini.“¹⁰¹

Intervjuisani dodaju i da je i uticaj političara i javnih funkcionera prisutan, te da su neki od njih zahvaljujući prijateljstvu sa menadžmentom nekog medija, zaštićeniji od drugih.

„Autonomiju u istraživanju, pisanju i objavljivanju je jako teško postići bez podrške nadređenih. Kada je riječ o političarima i predstavnicima državnih organa, direktnog uticaja nema budući da oni dobro znaju da je uticaj na urednike i vlasnike bolji i efikasniji put za uticaj na samog novinara. Stoga, nerijetko se dešava da funkcioneri, uticajem na urednike i vlasnike, omoguće sebi veći prostor, prikrivenu reklamu, pa čak i duplo izvještavanje o istom događaju, nezadovoljni prvobitnom pažnjom.“¹⁰²

Redakcija TV Prva se svakodnevno suočava sa očekivanjima različitih sagovornika da se nešto ne objavljuje ili da se nešto objavi na način kako sagovornik/ca očekuje. „Ipak, pritisaka u smislu prijetnji ili bilo koje vrste odmazde nije bilo.“¹⁰³

Novinari/ke i dalje trpe pritiske od ljudi o kojima pišu. Odnos vlasti prema medijima se promijenio jer je Vlada novčano pomogla elektronske medije, ali i u smislu „da se najviši predstavnici vlasti više javno ne obraćaju najpogrdnijim riječima i prijete medijima, urednicima, novinarima i vlasnicima“.¹⁰⁴

Novinari su uglavnom saglasni da na njih ne utiče marketing. Praksa u medijima je da su novinari, u zavisnosti od rasporeda i obaveza na terenu, uglavnom prisutni na redakcijskim sastancima, posebno kad je riječ o sastancima između novinara koji prate iste oblasti. Redakcijskim kolegijumima, uglavnom, prisustvuju urednici rubrika.

98 Anonimno, intervjuisala Bojana Laković, jul 20, 2017.

99 Darko Šuković, intervjuisala Bojana Laković, septembar 5, 2017.

100 Ibid.

101 Vladimir Otašević, intervjuisala Marijana Camović, avgust 1, 2017.

102 Anonimno, intervjuisala Bojana Laković, jul 20, 2017.

103 Sonja Drobac, intervjuisala Bojana Laković, avgust 30, 2017.

104 Mihailo Jovović, intervjuisala Marijana Camović, septembar 9, 2017.

Tabela 4: Koliko uticaja svaka od stavki ima na Vaš rad?

	Izuzetno utiče	Veoma utiče	Djelimično utiče	Slabo utiče	Ne znam/Bez odgovora
Vaše kolege	4,7%	9,4%	46,9%	37,5%	1,6%
Vaši nadležni urednici i viši urednici	9,4%	39,1%	37,5%	10,9%	3,1%
Menadžeri tog medija	4,7%	4,7%	34,4%	48,4%	7,8%
Vlasnici medija	7,8%	7,8%	32,8%	37,5%	14,1%
Uređivačka politika	20,3%	23,4%	34,4%	20,3%	1,6%
Marketing	6,3%	9,4%	26,6%	53,1%	4,7%
Novinarska etika	59,4%	21,8%	9,4%	1,6%	7,8%
Mogućnost tužbe zbog klevete	18,8%	7,8%	20,3%	37,5%	15,6%

Novinari su saglasni da etika u velikoj mjeri utiče na njihov rad. Čak 59,4% njih kazalo je da ona izuzetno utiče, dok je oko 22% istaklo da u velikoj mjeri utiče na njihov rad. Takođe, 9% anketiranih je istaklo da etika djelimično utiče na njihov rad. Anketirani novinari su kazali da su etički standardi oslabili: 31,3% njih je kazalo da su oni dosta oslabili, dok je oko 22% anketiranih kazalo da su oni donekle oslabili. Sa druge strane, 23,4% anketiranih smatra da su etički standardi donekle ili dosta ojačali.

Novinari su skoro jednoglasni u stavu da bi oni i njihove kolege trebalo da se pridržavaju etičkog Kodeksa, nezavisno od situacije i konteksta. Sa tom tvrdnjom je jako saglasno oko 78% anketiranih, dok je nešto manje od 19% njih donekle saglasno. Međutim, 53,1% anketiranih saglasno je u nekoj mjeri (djelimično ili potpuno) sa tvrdnjom da situacija određuje šta je etičko u novinarstvu. Nasuprot njima, 39% njihovih kolega se djelimično ili u potpunosti ne slaže sa takvom tvrdnjom. Više od polovine anketiranih (59,4%) se djelimično ili u potpunosti ne slaže sa tvrdnjom da šta je etičko u novinarstvu zavisi od lične procjene. Ipak, 34,4% njihovih kolega se u nekoj mjeri slaže sa tom tvrdnjom. Oko 56% ispitanika se donekle ili uopšte ne slaže sa tvrdnjom da je prihvatljivo ostaviti po strani moralne standarde ako to neke vanredne okolnosti zahtijevaju. Nasuprot njima, čak skoro 33% njihovih kolega saglasno je (djelimično ili u potpunosti) sa tom tvrdnjom.

To potvrđuju i podaci Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS). Oni su u toku 2016. godine primili 46 žalbi, a prihvaćeno je njih 35 koje je razmatrala Komisija za žalbe MSS i u 26 slučajeva je registrovano kršenje nekog od načela Kodeksa novinara¹⁰⁵. Na štampane medije su se odnosile 23 žalbe, na televizije sedam, na portale njih tri, dok je jedna žalba bila na rad radija.

„Dnevni list Dan je prekršio neko od načela Kodeksa sedam puta, dnevni list Informer četiri puta, dnevni list Vijesti četiri puta, TV Pink M tri puta, TV Vijesti i nedjeljnik Monitor dva puta i Pobjeda, Dnevne novine, RTCG i Skala radio su prekršili neko od načela Kodeksa novinara jednom.“¹⁰⁶

Iz MSS ističu da je najčešće kršeno načelo III Kodeksa novinara, koje se odnosi na neispravno objavljivanje, odnosno neobjavljivanje ispravke i odgovora, i to načelo je prekršeno 14 puta. Slijedi kršenje načela I, koje se odnosi na cjelovitost i tačnost informacija, a koje je prekršeno deset puta. Novinari su u dva slučaja prekršili i načelo II Kodeksa, odnosno nijesu odvojili vijesti od komentara.

Kada je u pitanju prvih šest mjeseci ove godine, MSS je primio 16 žalbi, prihvatio njih 15 i sve su se odnosile na Dnevne novine.

„U tri slučaja nismo pronašli kršenje nekog od načela Kodeksa novinara. U 12 tekstova smo registrovali kršenje Kodeksa novinara. Gotovo u svim tekstovima smo našli kršenje načela I.“¹⁰⁷

¹⁰⁵ Ranko Vujović, intervjuisala Marijana Camović, jul 24, 2017.

¹⁰⁶ Ranko Vujović, intervjuisala Marijana Camović, jul 24, 2017.
¹⁰⁷ Ibid.



Od septembra 2016. do septembra 2017. godine Uprava policije (UP) je zabilježila 7 napada na novinare i imovinu medija. I dalje je najveća mogućnost da ponovo budu napadnuti novinari štampanih medija, prije svih Vijesti. Problem nekažnjivosti napada na novinare je nepromijenjen, a nekim najdrastičnijim slučajevima prijeti zastara.

Krivični zakonik je mijenjan ali nije podržana ideja da se novinari/ke dodatno zaštite, odnosno da se propišu veće kazne i uvedu nova krivična djela za napadače na novinare/ke.

Aktuelni slučajevi u kojima su tuženi ili tužiocima novinari, a koje SMCG prati, su: slučaj Jova Martinovića, novinara-istraživača koji je 14 mjeseci bio u pritvoru, Tufika Softića koji je tužio državu zbog kršenja ljudskih prava zato što u periodu od gotovo 10 godina nadležni istražni organi nijesu preduzeli sve neophodne i dostupne mjere da utvrde ko je pokušao da ga ubije ispred porodične kuće u Beranama 2007. godine i Gojka Raičevića, koji je tužio Ministarstvo unutrašnjih poslova zbog torture od strane službenika policije koju je pretrpio u tri navrata tokom protesta opozicije u oktobru 2015. godine.

C.1 Statistika o bezbjednosti i nekažnjivosti

Od septembra 2016. do sredine jula 2017. godine u Upravi policije (UP) Crne Gore evidentirano je sedam događaja koji se odnose na napade na novinare/ke, zaposlene u medijima i imovinu medija.

Istraživanje obuhvata period od septembra 2016. do septembra 2017. godine ali zbog značaja slučaja koji se desio 11. septembra 2017. godine kada je novinar Vladimir Otašević dobio prijetnje smrću i taj slučaj smo obradili. Naime, njemu je u telefonskom razgovoru prijetio brat predsjednika Vlade Duška Markovića, Velizar Marković, nakon čega je Tužilaštvo pokrenulo izviđaj¹⁰⁸.

U periodu koji se odnosi na 2016. godinu (od septembra do kraja decembra) policiji su, na osnovu podataka koje su dostavili SMCG¹⁰⁹, prijavljena dva slučaja i to kamenovanje zgrade TV Pink M i verbalno zastrašivanje novinara Vijesti Siniše Lukovića, što je tretirano kao prekršaj.

Za sada nepoznato lice bacilo je 07. septembra 2016. godine u večernjim časovima, više kamenica na zgradu TV Pink M kada je pričinjena manja materijalna šteta. Još nije utvrđeno ko je odgovoran za taj incident. Nadležni tužilac Osnovnog državnog tužilaštva (ODT) u Podgorici se još nije izjasnio o kvalifikaciji događaja.

Kada je u pitanju zastrašivanje novinara Siniše Lukovića, incident se desio 17. oktobra 2016. godine kada mu je, nakon objavljenog teksta, priječeno na kućnom pragu, što je tužilac kvalifikovao kao prekršaj¹¹⁰.

U prvih sedam mjeseci 2017. godine policija je registrovala četiri slučaja napada na novinare/ke i medije i njihovu imovinu od čega su tri procesuirana podnošenjem zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka dok je u jednom slučaju tužilac ocijenio da nema elemenata ni krivičnog djela ni prekršaja.

Novinarka Vijesti Maja Boričić podnijela je 25. februara 2017. godine prijavu protiv NN lica koje joj je sa nepoznatog broja slalo SMS poruke i pozive uznemiravajuće sadržine. Nadležni tužilac ODT u Podgorici se izjasnio da u ovom slučaju nema elemenata bića krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti. Tokom istrage je identifikovan počinitelj i utvrđeno je da se radi o duševno oboljeloj osobi.

Snimatelj RTCG Dejan Radinović podnio je 21. marta 2017. godine prijavu protiv Zorice Ivanović, koja se drsko ponašala prema njemu vičući „gasi kameru svu ću je slomiti“, a zatim je udarila kameru i polomila držač za mikrofonski. Protiv Zorice Ivanović je podniet zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka i privedena je u Sud za prekršaje u Podgorici.

Novinarka Dnevnih novina Zorica Bulatović¹¹¹ podnijela je 05. aprila 2017. godine prijavu protiv Danice Anđelić, doskorašnje upravne inspektorke, zbog upućenih prijetnji nakon objavljenog teksta. Nisu utvrđeni elementi bića krivičnog djela tako da je podniet zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka.

Kamerman TV Boin Mark Ujkaj podnio je 29. aprila 2017. godine prijavu protiv Harisa Adžovića zbog prijetnji koje mu je uputio. ODT je ocijenio da ni u ovoj prijavi nema elemenata bića krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti pa je podniet zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka.

Tabela 5. Statistika Uprave policije

VRSTE SLUČAJEVA	2016	2017
Prijetnja po život novinara	0	1
Napadi na medijske organizacije i medije	1	0
Ostale prijetnje novinarima/novinarkama	1	6
Ukupno	2	7

C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara?

Vladina Komisija za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistva novinara i napada na imovinu medija počela je sa radom u septembru 2016. godine. Sastavljena je od predstavnika dnevnih novina Dan i Vijesti, Sindikata medija, Medijskog savjeta za samoregulaciju, medijskih eksperata, Tužilačkog savjeta, inspektora za kontrolu zakonitosti primjene policijskih ovlaštenja u Odjeljenju za unutrašnju kontrolu policije, Agencije za nacionalnu bezbjednost i nevladinog sektora. Do septembra 2017. godine je objavila dva kvartalna izvještaja o radu.

108 „Brat premijera prijetio smrću novinaru Vladimiru Otaševiću“, Sindikat medija, septembar 12, 2017, pristupljeno septembar 12, 2017: <http://sindikamedija.me/index.php/saopstenja2/200-brat-premijera-prijetio-smrcu-novinaru-vladimiru-otasevicu>

109 Uprava policije, odgovori putem e-mail-a na pitanja Sindikata medija, jul 19, 2017.

110 „Sindikat medija pruža punu podršku kolegi Lukoviću“, Sindikat medija, oktobar 18, 2016, pristupljeno jun 21, 2017: <http://sindikamedija.me/index.php/saopstenja2/124-sindikat-medija-pruza-punu-podrsku-kolegi-lukovicu>

111 „Funkcioneri da odmjeravaju svoje riječi“, Sindikat medija Crne Gore, april 6, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <http://sindikamedija.me/index.php/saopstenja2/175-funkcioneri-da-odmjeravaju-svoje-riječi>

Predsjednik Komisije i u novom sazivu je glavni urednik Dana Nikola Marković koji je kazao da ima pomaka u radu Komisije, te da je mnogo funkcionalnija i da bolje radi.

„Što se tiče odnosa Vlade imamo obećanja da će se njihov odnos popraviti, da će više obraćati pažnju na izvještaje i da će se više baviti našim preporukama, ali to ostaje da se vidi.“¹¹²

Komisija se u drugom Izvještaju bavila slučajevima prvog napada na novinara Tufika Softića iz novembra 2007. godine, napada na novinara Mladena Stojovića iz avgusta 2008. koji je u međuvremenu zastario, prijetnji novinarki Damiri Kalač iz aprila 2015. i kamenovanjem zgrade TV Pink M u dva navrata. Utvrđeno je da je došlo do brojnih propusta u svim tim slučajevima i da policija i tužioci nisu uradili sve mjere i radnje iz svojih nadležnosti¹¹³.

Nakon Analize rizika ugroženosti zaposlenih u sredstvima javnog informisanja - novinara¹¹⁴ koju je UP radila 2014. godine, sličan dokument nije rađen, ali je iz UP rečeno da Analiza predstavlja polaznu osnovu za određivanje prioriteta u preventivnim i represivnim mjerama, kako bi se stvorio bezbjedniji ambijent za rad zaposlenih u medijima. Ponovo je istaknuto da je najveća vjerovatnoća da se ponovi napad na novinare štampanih privatnih medija i to prije svih Vijesti, a da su manjoj vjerovatnoći izloženi zaposleni u Danu. Tom spisku je, nezavisno od Analize, zbog dva kamenovanja zgrade, dodata i TV Pink M.

„Stalna aktivnost u sklopu redovnih policijskih patrolnih djelatnosti i operativnog rada, kao oblik preventivnih mjera, je kontinuirani obilazak ovih medijskih predstavništava, a takođe se vrše operativne provjere na terenu u odnosu na lica koja bi mogla ugroziti bezbjednost novinara i vrši analiza stanja u pisanim i elektronskim medijima, tj. da li njihova trenutna aktivnost može imati za posljedicu i ugrožavanje sigurnosti zaposlenih u tim medijima“¹¹⁵.

Pojašnjeno je i da se od maja 2014. godine svi prijavljeni događaji koji se odnose na napade na novinare i njihovu imovinu redovno ažuriraju u posebnim evidencijama u Sektoru kriminalističke policije i da se dešava da je statistika koju ima policija drugačija od one koju imaju pravosudni organi ili druge institucije, jer se događaji prijavljuju UP i evidentiraju bez obzira na sadržaj i njihov ishod.

U dnevniku Vijesti, čiji su novinari ocijenjeni kao najugroženiji, smatraju da je bezbjednost novinara na istom nivou kao i prošle godine.

„Bezbjednost je na istom nivou kao u septembru 2016. godine, s obzirom na broj nerasvjetljenih ranijih napada, i ništa ne garantuje da se oni ne mogu ponoviti u bilo kom trenutku ako to neko odluči ili ako nekome padne na pamet.“¹¹⁶

Ima mišljenja da postoji i napredak te da se smanjuje broj slučajeva u kojima postoji prijetnja po život ili integritet novinara/ki, što je, vjerovatno, posljedica pomaka u shvatanju društva da su takve stvari neprihvatljive.¹¹⁷

„Vjerujem da je to, najviše, zasluga samih medija. Teme o tome moraju ostati u fokusu kako bi se društvo dodatno emancipovalo.“¹¹⁸

Predstavnici SMCG, prilikom sastanka sa predstavnicima UP¹¹⁹, su zatražili da policija imenuje jednu ili dvije kontakt osobe od kojih bi se, u narednom periodu, mogle dobiti blagovremene informacije o slučajevima napada na novinare. Rečeno je da će zahtjev biti razmotren, te da inicijativu smatraju korisnom.

Predstavnici SMCG su sa nerješavanjem slučajeva napada na novinare i medije upoznali i Vrhovnog državnog tužioca Ivicu Stankovića¹²⁰ i tom prilikom istakli zabrinutost da će jedan broj drastičnih slučajeva napada zastariti.

Od septembra 2016. do septembra 2017. godine evidentiran je jedan ozbiljniji napad na medije i to kamenovanje zgrade TV Pink M. U tom slučaju gotovo sve političke partije, kao i NVO sektor, su reagovala i osudile incident.

U smislu izgradnje nekih dodatnih mehanizama zaštite novinara/ki na nivou državnih institucija, ili monitoringa tih slučajeva, nije ništa urađeno. Takođe, u slučaju ubistva glavnog urednika Dana Duška Jovanovića, maj 2004, nema napretka.

U prethodnih godinu dana nije bilo slučajeva prisluškivanja novinara koja su dospjela u javnost.

112 Nikola Marković, intervjuisala Marijana Camović, jul 28, 2017.

113 A.O., „Utvditi odgovornost zbog propusta u istragama“, Dan, jun 6, 2017, pristupljeno jul 16, 2017: <http://www.dan.co.me/?nivo=3&datum=2017-06-06&rubrika=Drustvo&clanak=601305&najdatum=2017-06-05>

114 Sindikat medija Crne Gore, Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara Crna Gora, (Podgorica: Sindikat medija Crne Gore, 2016), str. 37.

115 Uprava policije, odgovori putem e-mail-a na pitanja Sindikata medija, jul 19, 2017.

116 Mihailo Jovović, intervjuisala Marijana Camović, septembar 9, 2017.

117 Sonja Drobac, intervjuisala Bojana Laković, avgust 30, 2017.

118 Ibid.

119 „Sastali se predstavnici SMCG i Uprave policije“, Sindikat medija Crne Gore, jun 14, 2017, pristupljeno 21 jul, 2017: <http://sindikatmedija.me/index.php/aktivnosti/186-za-3-godine-33-slucaja-napada-na-novinare>

120 „Predstavnici SMCG se sastali sa Vrhovnim državnim tužiocem“, Sindikat medija Crne Gore, jul 4, 2017, pristupljeno jul 4, 2017: <http://sindikatmedija.me/index.php/aktivnosti/189-slucajevi-se-moraju-jesavati-prije-zostare>

C.3 Da li pravosudni sistem efikasno rješava slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima?

Jedinstveno je mišljenje da država ne reaguje adekvatno na slučajeve nasilja na novinarima, što je prepoznato i u Izvještaju Evropske komisije za 2016. godinu u kojem se navodi da „Crna Gora treba naročito da riješi starije predmete nasilja protiv medija, uključujući i slučaj ubistva iz 2004. godine i druge osjetljive slučajeve, da ponovo razmotri te predmete i identifikuje ne samo počinoce već i nalogodavce, nastavi da pruža smjernice pravosuđu radi usklađivanja odluka sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava u oblasti slobode izražavanja.“¹²¹

Tužilaštvo i policija postupaju neefikasno ali nisu problem samo nedjelotvorne istrage već i nedostatak odgovornosti jer ne postoji politička volja da se riješe napadi na novinare i profesionalni kapaciteti kod institucija da te slučajeve riješe.¹²²

„Kao rezultat imamo 99% neriješenih ozbiljnih napada na novinare i nemamo ni jedan primjer da je neko profesionalno odgovarao. Zar je moguće i pravedno da od prvog najkrupnijeg zločina iz 2004. ubistva Duška Jovanovića, do danas da nijedan policijski inspektor nije kažnjen čak ni opomenom zato što nije radio dobro. Da su radili dobro zar ne bi većina slučajeva bila riješena.“¹²³

Nakon što je u januaru 2017. godine Vlada predložila izmjene Krivičnog zakonika, NVO Akcija za ljudska prava i Sindikat medija su ponovo predlagali uvođenje novih krivičnih djela spriječavanje i kažnjavanje napada na novinare u vršenju profesionalnih dužnosti, jer smatraju da bi to doprinijelo jačanju svijesti da je ta vrsta društvene pojave neprihvatljiva i da se mora strogo kažnjavati.¹²⁴ Tada je predloženo i da se uvede kažnjavanje zatvorom do jedne godine za onoga ko

„javno izloži poruzi sud ili državno tužilaštvo“ kao i „ko prije donošenja pravosnažne sudske odluke javnom izjavom o postupku koji je u toku prekrši pretpostavku nevinosti ili je javnu izjavu dao u namjeri da povrijedi nezavisnost suda ili da utiče na državnog tužioca u obavljanju njegove funkcije ili da na drugi način ozbiljno ometa vođenje krivičnog postupka“. HRA i Sindikat medija su izrazili neslaganje sa tim predlozima koje je Vlada kasnije uklonila iz teksta koji je upućen Skupštini.¹²⁵

Nijedan zakon ne prepoznaje posebno žene novinarke niti ih štiti na naročit način. Takođe, ne pravi se razlika između štampanih, elektronskih ili on-line medija.

„Meni je problematično to da državna vlast ne pokazuje istinsku brigu za zaštitu novinara i medija. Ja ne vidim konzistentnu politiku koja stoji kao brana i koja odvraća nekoga ko bi eventualno želio da napadne medije. Ne šalje se poruka da su novinari i mediji zaštićeni. Naprotiv.“¹²⁶

Slična je ocjena i ombudsmana Šučka Bakovića koji u svom Izvještaju o radu za 2016. godinu navodi „da se u sferi novinarstva, već duže, ne dešavaju značajne promjene na bolje“, te da još postoje elementi za zabrinutost.

„ (...) u ovoj oblasti (je) imperativ rješavanje starih slučajeva napada, i procesuiranje, kako izvršilaca tako i nalogodavaca. Nerasvijetljeni slučajevi opterećuju i usporavaju napredak. Podaci o smanjenju incidentnih situacija koje uključuju novinare ohrabruju, ali sloboda medija mora ostati pod budnom i stalnom pažnjom države.“¹²⁷

Između dva izvještaja ništa nije promijenjeno u načinu na koji institucije prate slučajeve napada na novinare niti je neki slučaj riješen. SMCG prati slučajeve napada i kroz regionalnu bazu napada na novinare koja se redovno ažurira na stranici www.safejournalists.net.

121 Evropska komisija, Izvještaj o Crnoj Gori za 2016. godinu, str. 50, pristupljeno maj 20, 2017. <http://www.delimne.ec.europa.eu/upload/izvjestaj.pdf>

122 Nikola Marković, intervjuisala Marijana Camović, jul 28, 2017.

123 Ibid.

124 „Saopštenje HRA i SMCG povodom usvajanja Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika“, Sindikat medija Crne Gore, januar 29, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopstenja/2/157-bez-jace-zastite-za-novinare>

125 Danilo Ajković, „Vlada odustala od uvođenja poruge u Krivični zakonik“, Fos media, maj 25, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <https://fosmedia.me/infos/drustvo/Vlada-odustala-od-uvodenja-poruge-u-krivicni-zakonik>

126 Dragoljub Duško Vuković, intervjuisala Marijana Camović, jul 18, 2017.

127 Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Izvještaj o radu za 2016. (Podgorica: Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, 2017), str. 93.

SMCG prati aktuelne sudske postupke u kojima su novinari optuženi ili su tužili državu i državne organe zbog neadekvatnog postupanja u slučajevima u kojima su oni bili žrtve.

Novinar Jovo Martinović pušten je iz pritvora 4. januara 2017. godine i omogućeno mu je da se brani sa slobode¹²⁸. On je bio u pritvoru 14 mjeseci, od 23. oktobra 2015. godine, i na teret mu se stavljaju dva krivična djela stvaranje kriminalne organizacije i neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga. Martinović tvrdi da nije kriv i da je bio u kontaktu sa glavnim osumnjičenim zbog dokumentarnih filmova koje je radio za francusku televiziju Capa +. Francuska televizija je potvrdila te navode. Martinović je i ranije radio slične filmove. Pola godine je bio bez optužnice, suđenje je u toku.

Novinar Tufik Softić podnio je tužbu¹²⁹ protiv države Crne Gore za naknadu nematerijalne štete zbog kršenja ljudskih prava, zbog toga što u periodu od gotovo 10 godina nadležni istražni organi nijesu preduzeli sve neophodne i dostupne mjere da utvrde ko je pokušao da ga ubije ispred porodične kuće u Beranama 1. novembra 2007. godine. Softić je u prvostepenom postupku dobio presudu¹³⁰ u svoju korist jer je utvrđeno da je zbog neefikasne i nedjelotvorne istrage državnih organa, država odgovorna za nematerijalnu štetu koja mu je nanijeta kršenjem proceduralnog aspekta prava na život i zabrane mučenja, odnosno prava na dostojanstvo i nepovredivost ličnosti. Na ime nematerijalne štete, umjesto traženih 100.000 eura, dosuđeno mu je 7.000 eura. Suđenje se nastavlja na jesen. Njemu je u decembru 2016. Uprava Policije ukinula fizičku zaštitu koju je imao od februara 2014. godine, iako nisu prestali razlozi zbog kojih je uveden taj vid zaštite.¹³¹

Urednik informativnog portala IN4S Gojko Raičević¹³² tužio je Ministarstvo unutrašnjih poslova zbog torture od strane službenika policije koju je pretrpio u tri navrata tokom protesta opozicije u oktobru 2015. godine. Tvrdi da su ga policajci više puta brutalno pretukli, a da resorno ministarstvo nije uradilo ništa kako bi ih identifikovalo.

Krajem aprila 2017. godine potpisan je Sporazum o bespovratnoj pomoći između zajedničkog programa Evropske unije i Savjeta Evrope pod nazivom „Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi/JUFREX“ i Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu.

Sporazumom je predviđeno da se u periodu od maja 2017. do decembra 2018. godine sprovedu obuke sudija i državnih tužilaca kako bi se unaprijedila primjena prakse Evropskog suda za ljudska prava po pitanju zaštite slobode izražavanja¹³³.

128 „Hapšenje, Jovo Martinović, Podgorica, 23.10.2015.“, *Safejournalists*, oktobar 23, 2015, pristupljeno jul 21, 2017: <http://safejournalists.net/me/reports/hapsenjejovo-martinovicpodgorica23-10-2015/>

129 „Softić od države traži 100.000 eura jer nije utvrdila ko ga je napadao“, *safejournalists*, februar 24, 2017, pristupljeno jul 20, 2017: <http://safejournalists.net/me/softic-od-drzave-trazi-100-000-eura-je-nije-utvrdila-ko-ga-je-napadao/>

130 „Potvrđeno da država nije uradila ništa“, *safejournalists*, oktobar 20, 2017, pristupljeno oktobar 20, 2017: <http://safejournalists.net/me/potvrdeno-da-drzava-nije-uradila-nista/>

131 „Poslata loša poruka napadačima na novinare“, decembar 14, 2016, pristupljeno jun 20, 2017: [http://sindikatomedija.me/index.php/saopstenja2/144-poslata-losa-poruka-napadacima-na-novinare](http://sindikatomedija.me/index.php/saopštenja2/144-poslata-losa-poruka-napadacima-na-novinare)

132 Gojko Raičević, podaci dostavljeni e-mailom, jun, 14, 2017.

133 „Potpisan Sporazum o bespovratnoj pomoći između JUFREX programa i Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu“, *Sudovi Crne Gore*, april 27, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <http://sudovi.me/cenp/vijesti/potpisan-sporazum-o-bespovratnoj-pomoci-izmedju-jufrex-programa-i-centra-za-obuku-u-sudstvu-i-drzavnom-tuzilastvu-4629>

Prilozi

Lista intervjuisanih

Ime i prezime	Pozicija/Organizacija	Datum intervjua
Jadranka Vojvodić	Pomoćnica direktora Agencije za elektronske medije	avgust 04. 2017.
Ranko Vujović	Izvršni sekretar, Medijski savjet za samoregulaciju	jul 24. 2017.
Mirko Bošković	Urednik u Radio televiziji Crne Gore	jul 21. 2017.
Kristina Četković	Građanska alijansa	avgust 03. 2017.
Dragoljub Duško Vuković	Analitičar medija	jul 18. 2017.
Milivoje Irić	Urednik RTV Pljevlja	jul 26. 2017.
Nikola Marković	Glavni i odgovorni urednik dnevnog lista Dan	jul 28. 2017.
Goran Đurović	Član Savjeta Radio televizije Crne Gore	avgust 01. 2017.
Darko Šuković	Glavni i odgovorni urednik Radio Antena M	septembar 5. 2017.
Radomir Kračković	Urednik TV Vijesti	jul 28. 2017.
Predrag Nikolić	Novinar Monitor	jul 31. 2017.
Anonimno	Novinar Dan	jul 18. 2017.
Vladimir Otašević	Novinar, mreža za istraživačko novinarstvo Lupa	avgust 01. 2017.
Anonimno	Novinar Dnevne novine	jul 20. 2017.
Vuk Janković	Koordinator Pravnog programa Mreža za afirmaciju nevladinog sektora MANS	jun 30. 2017.
Andrijana Kadija	Generalna direktorica RTCG	avgust 16. 2017.
Sonja Drobac	Direktorica i glavna i odgovorna urednica PRVA TV	avgust 30. 2017.
Goran Kapor	Novinar Vijesti	jul 18. 2017.
Mihailo Jovović	Glavni i odgovorni urednik dnevnog lista Vijesti	septembar 7. 2017.

O istraživanju:

Anketa je sprovedena na uzorku od 64 novinara/ki i urednika/ca iz različitih tipova medija u Crnoj Gori, na lokalnom i državnom nivou. Istraživanje sa novinarima realizovano je primjenom anketne metode. Uzorak je namjeren i nereprezentativan. Upitnik je sadržao ukupno 19 pitanja, što je znatno manje nego u istraživanju koje je rađeno prošle godine, i poslat je na ukupno 224 mejl adrese.

U istraživanju su učestvovala/e 64 novinara/ke. Anketirane su 36 žene i 28 muškaraca, od toga 35 su novinari/ke, a 29 urednici/e. Prikupljanje podataka realizovano je u periodu 01. – 31. avgust 2017. godine.

Bitno je napomenuti da i pored toga što ovaj uzorak ne omogućava uopštavanje zaključaka za cijelu novinarsku populaciju u Crnoj Gori, dobijeni stavovi anketiranih novinara/ki ipak ukazuju na trendove, obzirom da se istraživanje radi drugu godinu za redom, a daju i dobru osnovu za sagledavanje trenutnog stanja u pogledu novinarskih sloboda.

Nakon što je, prema zvaničnim statističkim podacima koje je saopštio Monstat, došlo do porasta broja zaposlenih u sektoru medija u 2016. godini, Sindikat medija Crne Gore pokušao je da dobije približan broj zaposlenih u medijima, kao i broj novozaposlenih u toku 2016. godine. Na adrese 16 direktora, vlasnika i/ili glavnih i odgovornih urednika vodećih crnogorskih medija tokom juna 2017. godine, poslali su zahtjevi za dobijanje informacija. Od njih je traženo da odgovore na sljedeća pitanja:

1. Koliko novinara radi u toj medijskoj kući?
2. Koliko ima ukupno zaposlenih u tom mediju (nezavisno od radnog mjesta koje pokrivaju)?
3. Koliko ste novih ljudi zaposlili od septembra 2016. godine?
4. Kolika je prosječna zarada novinara?
5. Kolika je prosječna zarada na nivou firme (nezavisno od radnog mjesta)?
6. Da li imate honorarnih saradnika? Ukoliko imate, koliko?

Na pitanja je odgovorilo ukupno 11 medija: Radio Antena M, Radio Berane, Prva TV, RTV Pljevlja, RTV Budva, Radio Herceg Novi, Portal Analitika, ND Vijesti, nedjeljnik Monitor, Radio i televizija Crne Gore. Do dana publikovanja ovog istraživanja odgovore nijesu poslali: Portal CDM, TV Pink M, Nova Pobjeda, dnevna novina Dan, kao ni RTV Nikšić.

Zakoni i drugi pravni akti:

Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore, Službeni list Crne Gore, 54/2016.

Zakon o manjinskim pravima i slobodama, Službeni list Crne Gore, 31/16.

Zakon o izboru odbornika i poslanika, Službeni list Crne Gore, 4/98 i 12/16.

Zakon o obligacionim odnosima Crne Gore, Službeni list Crne Gore, 47/08.

Savjet Agencije za elektronske medije Crne Gore, Pravilnik o elektronskim publikacijama, (Podgorica: Agencija za elektronske medije, 2016)

Dnevna novina Dan, Poslovnik o radu Zaštitnika prava čitalaca „Dana“, dan.co.me, Podgorica, 2014.

Izveštaji evropskih i međunarodnih organizacija:

Evropska komisija, Izveštaj o Crnoj Gori za 2016. godinu, Podgorica, 2016, pristupljeno maj 20, 2017. <http://www.delmine.ec.europa.eu/upload/izvjestaj.pdf>

Ambasada Sjedinjenih Američkih Država, Izveštaj o ljudskim pravima za 2016. godinu - Crna Gora, Podgorica 2017, pristupljeno avgust 4, 2017. <https://me.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/250/2017/03/Izvjestaj-o-ljudskim-pravima-za-Crnu-Goru-za-2016.-godinu-.pdf>

Komitet ministara, Preporuka (Vijeća Evrope) br.R (2000) 7 Komiteta ministara državama članicama o pravu novinara da ne otkriju svoje izvore informacija, 2000, pristupljeno maj 25. 2016. http://ravnopravnost.gov.rs/jdownloads/files/se_preporuka_r_2000_7.pdf

¹³⁴ Podaci iz ovog istraživanja predstavljani su u tabeli broj 1

Publikacije:

Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara Crna Gora, Podgorica: Sindikat medija Crne Gore, 2016.

Jednake šanse za sve medije u Crnoj Gori, Podgorica: Centar za građansko obrazovanje, 2017, pristupljeno jun 19, 2017: <http://media.cgo-cce.org/2017/06/Jednake-sanse-za-sve-medije.pdf>

Medijsko vlasništvo i finansiranje medija u Crnoj Gori, Podgorica: Institut za medije Crne Gore, 2015, pristupljeno maj 15, 2017. [http://www.mminstitute.org/files/Medij-sko%20vlasnistvo%20i%20finansiranje%20medija%20u%20Crnoj%20Gori%20\(1\).pdf](http://www.mminstitute.org/files/Medij-sko%20vlasnistvo%20i%20finansiranje%20medija%20u%20Crnoj%20Gori%20(1).pdf)

Socijalni položaj novinarske profesije u Crnoj Gori, Podgorica: OEBS, 2014.

The editors' role in media integrity protection in Montenegro - Divided to the detriment of the profession, Ljubljana: South East European Media observatory, 2016, pristupljeno jun 15, 2017. <http://mediaobservatory.net/sites/default/files/Divided%20to%20the%20Detriment%20of%20the%20Profession.pdf>

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Izveštaj o radu za 2016, Podgorica: Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, 2017.

E-mail:

Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama, odgovori putem e-maila na pitanja Sindikata medija Crne Gore, septembar 05, 2017.

Uprava policije, odgovori putem e-mail-a na pitanja Sindikata medija, jul 19, 2017.

Gojko Raičević, podaci dostavljeni e-mailom, jun 14, 2017.

Online tekstovi:

Portal RTCG, „Oboren Portal RTCG“, Portal RTCG, oktobar 18, 2016, pristupljeno maj 20, 2017: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/144816/-oboren-portal-rtcg.html>

Portal Analitika, „Novi sajber napadi na portale Vlade i medija“, Portal Analitika, februar 17, 2017, Pristupljeno maj 20, 2017: <http://www.portalanalitika.me/clanak/260212/novi-sajber-napadi-na-portale-vlade-i-medija-imaju-veze-sa-izazivanjem-nestabilnosti>

M.S. „Pala neustavna taksa“, Dan, decembar 31, 2016, pristupljeno jun 25, 2017: <http://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Drustvo&clanak=579815&datum=2016-12-30>

Pobjeda, „Antena M podnijela tužbu protiv AEM-a“, Portal Analitika, jul 5, 2017, pristupljeno jul 10, 2017: <http://portalanalitika.me/clanak/273960/antena-m-podnijela-tuzbu-protiv-aem-a>

Ivan Čađenović, „Rade Vojvodić pušten niz vodu“, Vijesti, decembar 1, 2016, pristupljeno maj 30, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/rade-vojvodic-pusten-niz-vodu-914221>

Agencije, „Rade Vojvodić tužio RTCG“, In4S, decembar 17, 2016, pristupljeno jul 17, 2017: <http://www.in4s.net/rade-vojvodic-tuzio-rtcg/>

Ivan Čađenović, „Andrijana Kadija generalna direktorica RTCG“, Vijesti, mart 21, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/andrijana-kadija-generalna-direktorica-rtcg-929926>

Maja Boričić, „Presuda: Tabloid Informer platiće 5.000 eura odštete Socijaldemokratskoj partiji“, Vijesti, mart 23, 2017, pristupljeno jul 17, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/presuda-tabloid-informer-platice-5000-eura-odstete-socijaldemokratskoj-partiji-930338>

Maja Boričić, „Sud prihvatio tužbeni zahtjev Ane Đukanović: Znak pitanja vrijedi 5.000 eura“, Vijesti, april 22, 2017, pristupljeno jun 22, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/sud-prihvatio-tuzbeni-zahtjev-ane-dukano-vc-znak-pitanja-vrijedi-5000-eura-934661>

Ivan Čađenović, „Ružičasta htjela da nas osramoti“, Vijesti, avgust 11, 2017, pristupljeno avgust 11, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/ruzicasta-htjela-da-nas-osramoti-950018>

Danilo Mihajlović, „Policija saslušavala novinare Vijesti: Pitali ih za izvore“, Vijesti, jul 12, 2017, pristupljeno jul 17, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/policija-saslusavala-novinare-vijesti-pitali-ih-za-izvore-946258>

Vijesti online, „Podnijet Predlog za ocjenu ustavnosti odredbe Zakona o slobodnom pristupu informacijama“, Vijesti, maj 26, 2017, pristupljeno jul 12, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/podnijet-predlog-za-ocjenu-ustavnosti-odredbe-zakona-o-slobodnom-pristupu-informacijama-939532>

Portal Analitika, „Sud prihvatio sporazum - Mirko Velimirović: Spasio sam crnogorski narod (VIDEO)“, Portal Analitika, decembar 5, 2016, pristupljeno maj 19, 2017: <http://portalanalitika.me/clanak/252628/sud-prihvatio-sporazum-mirko-velimirovic-spasio-sam-crnogorski-narod-video>

Agencija Mina, „TV Vijesti će prenositi suđenje za pokušaj terorizma na izborni dan“, Vijesti, jul 17, 2017, pristupljeno jul 17, 2017: <http://www.vijesti.me/vijesti/tv-vijesti-prenosice-sudenje-za-pokusaj-terorizma-na-izborni-dan-946850>

Mina-business, „Reprogram duga za medije“, Portal RTCG, avgust 12, 2016, pristupljeno jun 17, 2017: <http://www.rtcg.me/vijesti/ekonomija/137895/reprogram-duga-za-medije.html>

A.O., „Utvrđiti odgovornost zbog propusta u istragama“, Dan, jun 6, 2017, pristupljeno jul 16, 2017: <http://www.dan.co.me/?nivo=3&datum=2017-06-06&rubrika=Drustvo&clanak=601305&najdatum=2017-06-05>

Danilo Ajković, „Vlada odustala od uvođenja poruge u Krivični zakonik“, Fos media, maj 25, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <https://fosmedia.me/infos/drustvo/vlada-odustala-od-uvodenja-poruge-u-krivicni-zakonik>

Tekstovi na sajtu:

„Ekspoze mandatar za sastav Vlade CG Duška Markovića na sjednici Skupštine CG“, Vlada Crne Gore, posljednji put izmijenjeno novembar 28, 2016, pristupljeno maj 20, 2017: <http://www.gov.me/vijesti/167232/Ekspoze-mandatar-za-sastav-Vlade-CG-Duska-Markovica-na-sjednici-Skupstine-CG.html>

„Informacija o pomoći komercijalnim i lokalnim radio i TV emiterima“, Vlada Crne Gore, mart 02, 2017, pristupljeno maj 15, 2017: http://www.gov.me/sjednice_vlade_2016/15

„Potpisan Sporazum o bespovratnoj pomoći između JU-FREX programa i Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu“, Sudovi Crne Gore, april 27, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <http://sudovi.me/cenp/vijesti/potpisan-sporazum-o-bespovratnoj-pomoci-izmedju-jufrex-programa-i-centra-za-obuku-u-sudstvu-i-drzavnom-tuzilastvu-4629>

„Svečanost povodom završenog opremanja sudnice Višeg suda u Podgorici“, Sudovi.me, februar 10, 2017, pristupljeno avgust 1, 2017: <http://sudovi.me/vrhs/odnosi-sa-javnoscu/najave/>

„Novinarima mora biti omogućen normalan rad u Skupštini“, Sindikat medija Crne Gore, jun 30, 2017, pristupljeno jun 30, 2017: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopstenja2/188-novinarima-mora-biti-omogucen-normalan-rad-u-skupstini>

„Prosječne zarade (plate) jun 2017. godine“, Monstat, jul 28, 2017, pristupljeno avgust 15, 2017: <http://www.monstat.org/cg/novosti.php?id=2456>

„SMCG uputio otvoreno pismo ambasadama“, Sindikat medija, oktobar 7, 2016, pristupljeno jun 17, 2017: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopstenja2/123-smcg-uputio-otvoreno-pismo-ambasadama>

„Saopštenje za javnost“, Agencija za elektronske medije, mart 23, 2017, pristupljeno jun 17, 2017: http://www.ardcg.org/index.php?option=com_content&task=view&id=397&Itemid=1

„Sindikat medija pruža punu podršku kolegi Lukoviću“, Sindikat medija, oktobar 18, 2016, pristupljeno jun 21, 2017: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopstenja2/124-sindikat-medija-pruza-punu-podrsku-kolegi-lukovicu>

„Funkcioneri da odmjeravaju svoje riječi“, Sindikat medija Crne Gore, april 6, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopstenja2/175-funkcioneri-da-odmjeravaju-svoje-rijeci>

„Sastali se predstavnici SMCG i Uprave policije“, Sindikat medija Crne Gore, jun 14, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <http://sindikatomedija.me/index.php/aktivnosti/186-za-3-godine-33-slucaja-napada-na-novinare>

„Predstavnici SMCG se sastali sa Vrhovnim državnim tužiocem“, Sindikat medija Crne Gore, jul 4, 2017, pristupljeno jul 4, 2017: <http://sindikatomedija.me/index.php/aktivnosti/189-slucajevi-se-moraju-rjesavati-prije-zastare>

„Saopštenje HRA i SMCG povodom usvajanja Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika“, Sindikat medija Crne Gore, januar 29, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopstenja2/157-bez-jace-zastite-za-novinare>

„Hapšenje, Jovo Martinović, Podgorica, 23.10.2015.“, Safejournalists.net, oktobar 23, 2015, pristupljeno jul 21, 2017: <http://safejournalists.net/me/reports/hapsenjejovo-martinovicpodgorica23-10-2015/>

„Softić od države traži 100.000 eura jer nije utvrdila ko

ga je napadao“, Safejournalists.net, februar 24, 2017, pristupljeno jul 20, 2017: <http://safejournalists.net/me/softic-od-drzave-trazi-100-000-eura-je-nije-utvrdila-ko-ga-je-napadao/>

„Osvrt na 100 dana rada Vlade Crne Gore“, Građanska alijansa, posljednji put promijenjeno mart 6, 2017, pristupljeno maj 13, 2017: <http://www.gamn.org/index.php/mn/novosti/1120-osvrt-na-100-dana-rada-vlade-crne-gore.html>

„Počeli pregovori o novom Granskom kolektivnom ugovoru za oblast medija“, safejournalists.net, oktobar 18, 2017, pristupljeno oktobar 18, 2017: <http://safejournalists.net/me/poceli-pregovori-o-novom-granskom-kolektivnom-ugovoru-za-oblast-medija/>

„Softić od države traži 100.000 eura jer nije utvrdila ko ga je napadao“, safejournalists, februar 24, 2017, pristupljeno jul 20, 2017: <http://safejournalists.net/me/softic-od-drzave-trazi-100-000-eura-je-nije-utvrdila-ko-ga-je-napadao/>

